

540

ԱՐՄԵՆ — ՍԻՆՆԻ

ԿԱՐՄԻՐ - ԿԱՆԱԶ

Ա. ՇԱՐԺ

(1932—1934)

ՅԵԵԵ

Վարժիք կարկուռի կոռուպցիան օսկ,
«Մեք շինի Ամառը մեռա խանձուած. .

«Ի՞նչ եւ խորունկ, ճաշս եւ պայլում,
«Վառս եւ կախաւիզ վերջին գերանին. .

«Ա՛խ, մենք այնպէ՛ս կարօտ ենք Ուժին,
«Մասին, ինչ Մասին. . .»

Ա. ԱՆՈՐԱՆԱՆ

ՅՊ. Կ. ՏՕՆԻԿԵԱՆ

ՊԵՏՐՈՒՐ, 1936

891.99
Ա-91

Quincy

U. 69 Thunders Wierthenszgraff.

h. *Chrysomelidae*:

12 апр. 1936. Чернышев.

Stumpfe.

2005 HAL 10

26.02.2013

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՎՊԵՏԱԿԱՆ ԲԱՆԿԻ

Հ/Հ 33. Կապի Կենտրոն

Հ/Հ 33. Կապի Կենտրոն
(ՀՀՈՒ - ՀՀՈՒ)

Մ. 964 12/23

Հայաստանի Հանրապետության
Հանրապետության Հանրապետության

Հայաստանի Հանրապետության
Հանրապետության Հանրապետության

Հայաստանի Հանրապետության
Հանրապետության Հանրապետության

Հայաստանի Հանրապետության
Հանրապետության Հանրապետության

9627-71

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՎՊԵՏԱԿԱՆ ԲԱՆԿԻ

ԱԶՆՈՒԱԹԱՐԴ

ՏՕԲԲ. Յ. ԵԷՆԵԳՕՄԵԵԱՆ

ՈՐԴԻԱԿԱՆ ՍԻՐՈՎ

ՁԵՁԻ ԿԸ ԶՕՆԵՄ

— Ծղած հողէն արտադրի —
«ԿԱՐՄԻՐ-ԿԱՆԱԶ» կանչերս այս՝ տղայ մ'որսկես,
Որուն շուրքը, գրանկով Ձեր հայրենի,
Կողերուն իր կարճող հեւքէն ախտակէզ՝
Դեռ դէպ' Լոյսին, Կեանքի Չուրին կը հակի:

ԱՐՄԷՆ-ՍԻՆԵՆ (Բ. Մ.)

1.— ԱՇՈՒՂ ԵՂԻՐ . . .

Եկե՛ւր, եղբայր, աշուղ եղիր դուն սա մեր
Երազներուն, կարմիր կեանքին մարտիրոս.
Մասիսներու դեմ գերդ յուռութ՝ սրմաբեռ,
Նեւե բոց մը շունչ երգերուդ հրայրեան,
Ուրկէ ծագեց Լոյս՝ Խաւարին բարբարոս:

Մտիդ վրայ, բող նախ ցեղիդ խաչաբարձ,
Արմախ սիրսն, այնքա՛ն ներմիտ բիբերով.
Ափդ, բնա՛ւ, Ուխտի մանին լոկ դրուած,
Մտե արբեիւ, կամ արծաթի շալառն,
Զվերնայ ետ, աչառ կեանքին սա գինով:

Հովերու պէս, արեւներով, ամեն շուն.
Տար խորհուրդին մեծութիւնը Հայ Մահուան.
Կրճեք կամայ, քլլան զոհր տարփողուն,
Մեակական մկաններուդ ֆրեմումով,
Փաղափարի յոյս նիգալիդ սրբազան:

Արախի գոռ եւ Եփրատի ափերուն,
Եղբրական Արեալոյսէն դեռ ասդին,
Հեղումն արեան, միլիոններէ հայկազուն,
Քուրան ցեղին վրեժխնդիր ու խռով,
Փանկերէ մեր հեղեղներու պէս կ'անցնին:

Վայրահալ տես նակասներ բիւր դեռասի.
Կոպերուն տակ անոնց, մահը, գերդ կապար,
Մայրական հին սերերու տեղ կը նստի.
Տե՛ս, քե ինչպէս ներկայով սա՛ ապագան՝
Տժգունօրէն՝ կ'ոգեչվարի տեսարար:

Արեւ—լուսնի ամեն յառման տակ հեռի,
Վտարանդի արտեր կան մեր երակէն.
Գործանոցի ծխաններէ փաղկենի,
Շահագործման կ'ելլէ անոնց սիրսն արդար,
Եւ շեռս մ'արծաթով լանջերու լեռէ հեւի կ'իւղեն...:

Հա՛րկ է նոր փուլ լոյս ու բազկիդ կեփռով,
Բրգացած բիւս բեմամանին յանդիման,
Որ փամեց հայ արդարութիւնն ռնիրով,
Մեռնի՛ յաւեհ, եղեղութեան հեռ մահուան,
Տրամութիւնը հոգիներու գիշերին:

Ամեն նակաս, Մեծ Տեսլին հեռ մորթուած,
Նժդեհանքի քէ յարկերու մեջ հայրենի,
Փլատակ մ'է, փլուզում մը տուգանուած՝
Կարմիրովն ուղիս Ապրիլեան, որ վրէժի
Կարող է լոկ կանգնել Աստուածն վերսին:

Տար բոց, արին՝ մեր արեւեկ կենդանի,
Յեցեք լոյծ ջիւերու հայ ենթակայ.
Կեանք տար, լոյս, դուն, հրաւերն յաղթ Արախի,
Որ առաւօտն իրենց մութեան ոգեւոր,
Կարմիր նամբով ներմակ յարկը չը մեծայ:

Առ անիւն, պեռ մորն բիբերե աշնահար
Եւ լաւերուդ, յոնքերուդ բուխ ցատումին
Ըլլան բոլ բոցն անգիշող, հուրն սրբարար
Մարդկայնի դեռ արեւուն մեջ տառապող
Հոգիներու մահաստարուռ վրէժին:

Գնա՛ եղբայր, համբոյրը մեր փուլ նակսին.
Յոյս տար, արեւը մեր՝ արեւու տառապած.
Մենք իրենցմով, եւ իրենք բոլ խմբովին,
Կանգնին մեզմով, կեանքին դեմ սա մահափող,
Կեանքի մ'արդար արեւոյտով գրահուած.

Զի, այսօրէն, մենք,
Պարսի փոխան հին,
Պեհ Է կերտենք,
Լոյս—բոց վրէժով
Կամքը մեր կեանքին...:

2.— ՄԵՆՔ, ՈՐԴԻՆԵՐԸ ՏԱՌԱՊԱՆՔԻՆ

Այսօր, մենք, Տե՛ր, որդիները տառապանքին,
Անցեալներու եւ ներկայ սա անյուսական
Վերանցներէն վեր յոյժ ալլակերպ ու տրամագին,
Գանիդ, մաղթի, կ'ուղղենք կրկին խոնկը բարեան:

Սեփ ամեն յուզումն է այս մեծ հաւատքին՝
Զոր կրուեցաւ հզօրանքիդ միշտ հպատակ.
Ամեն կող իր տուաւ սաղմին լոկ նոյն թղին՝
Արիւնի մինչ դուններն այսօրն լեւկ, անվասակ:

Խորակեցինք հին գեները մեր ռազմական
Քու փոքրոգի բեռանդ, Արդար Լուծիդ համար.
Եւ պատշաճութեամբ ուժին՝ որով կ'անէր ներկան,
Մեռա՛ւ, կանգուն խաչիդ տակ սա անյիշաչար...:

Պատգամներուդ ընդհանրանքէն, հայ հոգիին
Ընդարմացաւ արու ջիղը կենսապարգեւ.
Եւ օրհնանքիդ միշտ զուգահեռ, ամեն աւիւն.
Փոխան անցեալ յաղթ տուրքին, տուաւ պարտանք մը սեւ:

Ծագեք ծագ Գանիդ երբ ալ ինկանք հիւ,
Մեղեցաւ շանք մ'ոսոխ մեր գոյութեան դեմ.
Ինչո՛ւ, Տե՛ր, Քու նոյն չորիւ լոյսիդ աղու
Պրկանքն անոր հետին, որով եղանք նսեմ...:

Լիզեց փանդը կամարները փաղանքներուն.
Ուժին, բարւոյն մեր մխեցաւ անարգն օտար.
Հրդեհութեան նշխարիդ սուրբ անդեր բեղուն.
Տե՛ր, զրկանքն ենք կեանքին հպարտ, կամքիդ խոնարհ...:

Խորանիդ Սուրբ, խոնկիդ համար ամեն հոգի,
Զգեց յետին լուսան՝ արսին վիրով նամեհ.
Արեւոյտէ խոր իրկուն, անհատ, բարի
Կ'ապաստենք դեռ կամքիդ բանին լոկ փրկաւեհ:

Քանի՛ արեւ, կողերու հուսկ լոյսեր փամոզ,
Ախորական վայրերու սա դեռ անվախճան
Դիակներու մեջ մեր ցեղին շիրիմ հայցող,
Ինկանք ոտքի հաշիգ, լացինք մեղն հայասպան...:

Տե՛ս, գրկերէ մօր, վերք ծծած, անվնիւ դեռ
Կ'իջնեն երթներ մահուան դայկէն սրտախռով.
Ծուխերուն հուսկ կայծր գոհած՝ կ'ողբան ծերէ.
Մա՛յր եմ համակ, քան արու, սա կոյս մ'որբերով...:

Տե՛ր, ամեն ծունկ, արեան գրող սպիներով,
Աղաչական կ'ընծայէ գոհ սիրքը Քեզի.
Բխե՛, դարձեալ, հրաշքիդ հին ակր, որով
Մահուան, Նիւթին հոգեհուան Տուրք մեռնի:

Տե՛ր, ընդունայն չ'անցնի քող մեր յոյսը գանիդ.
Տարեւոր կան մեղքերու մօտ արդար սրեր.
Գեթ, յանցումը, զոր կարմրցուց Քու փամիդ,
Դառնայ փաւանք՝ ընչող մանուկ հաւատքէն դեռ:

Կ'ուզենք կանգնիլ օրհանին մեջ մեր պապերուն.
Մեն մի կանչ ու վանկ սր կ'ելլէ մեր երթերէն,
Ընդունէ ալ, ինչպէս մահուան վնիւն անհուն,
Արձակուած Մեծ Տառապանին մեր աղեղէն:

.

Տանաւներուդ կեանքի՛ն համար ալ Հայ Յեղին,
Ներէ որ, Տե՛ր, յետապօրիկ, բեամաական
Կրենք պիտի ամեն զրահ հօգօագին՝
Զոր կրուեցաւ գոյութեան դեմ մեր աննիւթան...:

Զի ամեն հունձք բարի,
Որ առաւ կեանք մեզմով,
Յուաւ մահ մը վայրի
Բունին մեր ցեղային,
Հնձուորին այն քրով՝
Որ, անա. դեռ կ'ալի...:

3.— ԿՈՄԻՏԱՍ . . .

Բայց դու՛ն ինչո՞ւ, մահէդ առաջ, այդքա՛ն ձիգ,
Լացիր, մեռար խաչիդ վրայ մահիդ դէմ.
Ինչո՞ւ երկար յառեց մահը՝ աչքերուդ,
Եւ լուսաբաղձ բիրերդ քու՝ բիրերուն,
Որու շանթին նիզակն հատու, ո՛ր զղածիդ,
Ինկաւ լանջին վրայ ցեղիդ որբնի.
Եւ վերքեր այդ, թարթիչներուդ դէմ իր քաց,
Մընաց այնքա՛ն կարմին, այնքա՛ն խոր ու բաց:

Տաճարներու, էջմիածնին մեր Սրբազան
Խորաններու կանթեղներէն մշտափառ,
Դու՛ն քու անմար քնարիդ հետ, զերդ դափնի,
Զէթ ցւ խունկդ եւ Երզնգ պիտի ունենաս՝
Հայ մաղթանքին, չարականին վրայ բացուող
Բուրվառներու բոյրերուն պէս հոգեպարար:

Նայիրեան մեր ձորակներուն, սարերուն
Շուշաններն ու քրքումները ամէն այդ,
Աղօթքի պէս եւ խունկերու հոտեւան,
Մըխան պիտի քաղցրութի՛ւնը խաղերուդ.
Եւ հայրենի արտօրաններու ջրապինդ
Մշակներն ու հերոսները հողին բոլոր,
Կանաչ—կակաչ, վառ ծովերու մօտ ցորեան,
Հոգիացած որինգներուդ ջուրերէն,
Պապակ հօտի մը պէս անկազ, անբաժան,
Պիտի զքեզ շունչին իրենց թափովն յաղթ՝
Հօռովէլներուն մէջ՝ իբրեւ տեսիլք օրօրն...:

Տղաներ ու աղջիկներ հայ արժաշուրթ,
Սոխակներու կուուցներու հետ տարփիկ,
Արարատեան պարոյրներու տարածքին,
Նաւասարդեան ծագկումներու մէջ ամէն,

Արեւ ու շաղ կախարդ լարիդ գինիով՝
Վազեն պիտի իրենց կեանքի խնձորին,
Եւ զայն համակ ճաշակելէ վերջ միայն,
Զքեզ լման, ճանչնան արեւ ճակատով...

Լոյս ես դուն լոկ, եւ լոյսին հետ կենդանի՝
Մընաս պիտի կենդանի քու հոգիով՝
Սրտերու մեր խորերը միշտ հայեցի
Եւ հոգիին, ուղեղին մէջ անկաշառ՝
Բոլոր մտքի եւ արուեստի մարդերու,
Որպէս ռիսանք, լոյս ջիղերուդ մկրատիչ
Յեց ցեղին դէմ մթաժար:

Օրհնութիւն Գեղ, ո՛վ մեր շունչին, հոգիին
Ներհուն հայրը երգեցիկ:
Դուն լոկ, դաճած թփաստանի մէջ յառնող
Որպէս չինար, որպէս Նոճի ուղղաբարձ,
Հին ու նոր քու գահիճներուդ խայտաւոր
Սերունդներէն վե՛ր, գերազօր,
Հազար սերունդ արժեցիր:

Եւ հիմա, ո՛վ Կոմիտաս,
Անմահ ես Դուն, արեւէն այ կենդանի,
Հայ երկնքին, հողին վրայ թեւածող
Հայ լոյս երդին, վերքին պէս խոր ու մէկին,
Եւ մշտահոս մեծութեան հետ խնկելի:

4.— Մ Ո Ւ Ր Ի Կ Ը . . .

Դէս մը դեղին՝ որ ամեն դուռ ման՝
Մահուան մը բեռով գուրը կ'արիւնի.
Մասներ, սրուններ անօթի, նման
Սրտերու բռնած՝ արեւէն բարի:

Ռ՛ր տարապահակ, եղբայր, օրը ֆեղ.
Երգիդ, ջիղերուդ գիրգ ու սնուցիչ
Յեղեն, բրտեն, հացը խորակեց.
Դրաւ գուներուդ մեղկութիւնն անիծ:

Ծիրին վրայ դեռ առոյգ արիւնիք,
Աջն են կեանքէն բնգմիւս խորատը.
Կ'ըսես, բեկումն է սրտի մը գուրին,
Եւ մեղկութիւնը հոգիներու գեր:

Առջի շունչին չե՛ր, ո՛վ մարդ, որ անաս
Մասուցումն եղաւ յոյգի խաշակիր.
Տեսմանալորդ, միւս մնաց լոյսը փոս,
Ճամբաներն անցեալ, նո՛յնն որ փախցիր:

Տանջանք մ'անբարբառ, փաղցի մ'անսովոր,
Մսածումին հետ նակեհ կ'երանգի.
Երազանք մ'անկապ, աչկեհն մոլոր,
Կորսուած յոյսին, բերեհու բերի:

Միսիդ, փայերուդ նիհար վարանքէն,
Հայեացքին պէս որք Ասունոյ «Բան»ին,
Դասակներ արձաք, իրաններ բուրկեն,
Ինչո՞ւ անլուծայ, անսիրտ կ'անհետին:

Կը տեսնեմ ջիղեր ես, ա՛յնքան շոյուած
Նիւթի համբոյրով, ներհակ համօրէն՝
Ձեռներու տոր, բիբերու մաշած,
Եւ հեռու՝ գերդեր մ'ուժի նայուածքէն:

Այսպէս, կորնբարդ անցիդ լուռ ամեն,
Քարացումը լոկ մարդերու յոյսին,
Դուներուդ տակ որք, դիտումիդ խորէն,
Փողոցներու մեջ կը լուծուի մուրին...:

5.— ԱՆԷՄՔ, ԱՆԳՈՒԹ ...

Անէ՛մք անգութ, հողէն, մարդէն, երկնքէն...
 Սեւնաս՝ ձմրան անյուսին
 Գիշերներու պէս դժնէ...
 Քալէ՛... եւ ա՛յ, չարիքներուդ ճամբայէն,
 Ապաշխարող մ'ինչպէս գիտակ մեղքերուն,
 Ջղառնաս ետ, դէպ' բարութեան բարձրադիր
 Լոյսի, կեանքի վեհանքին...
 Ոճիրներուդ կարմիրովր պատանքուէ՛...
 Մոլորանքը գոճերուդ՝
 Մտածումիդ հետ բասիր,
 Սա մեր հողին սրբագոյն
 Բերրումներուն, ճոխանքին
 Պայծառ վազքը խոտորեց...
 Ճակտիդ վրայ թող երբե՛ք,
 Գարնան մ'իյնայ հոտեւան
 Շողն ու խանդը արփենի:

Քանի՛ ուժի, արուեստի եւ մտածման
 Զիդեր, գանկեր անյանցան,
 Իրենց եւ սա լո՛յս ցեղին
 Յոյսի ճամբու տարածքին՝
 Կամքիդ միտար կշիռովը փշրեցան:

Քղամիդէդ, սուրբերուդ չեղբերէն,
 Արիւններն, ա՛յ, անդատաստան,
 Որպէս ցասում եւ ոխանք,
 Բնա՛ւ, բնա՛ւ չչորնան...
 Ըլլաս Կայէն մ'հալածական...
 Աչքերուդ դէմ, բիբերէդ նենդ,
 Զթարթափի ոճիրին
 Կարմիր ալիքն ու սարսուռ:

Եւ հետքերուդ վրայ թող,
 Չորնայ ամէն բերրութիւն,
 Ամէն բարիք, ամէն հունձք,
 Հորիզոններդ մոխիրներէ չ'արթննան:
 Հրդեհուի հողն ոտքերուդ տակ ծծմբով:

Ո՛չ մէկ քար, ո՛չ մի կառոյց,
 Բարիքներու անընդել զոյգ ձեքերովդ,
 Կազնի քարի մը վըրայ,
 Եւ Դուն, որպէս սերմացանն
 Արցունքներու, արիւնի,
 Նաքովրի մօտ, Ղովտի կնոջ պէս, յանկարծ,
 Խանձեր բրգած դաշտերուդ մէջ լայնածիր,
 Փոխան աղէ արձանի,
 Գառնաս արձան մը կուպրէ...
 Որպէսզի, մեծ դատաստանի մ'ապագայ
 Ժամերուն, որ անշուշտ պիտի չ'ուշանայ,
 — Երկնքէն թէ սա մեր հողին կողերէն —
 Կեանքիդ սկիզբն իր վախճանով լիալիր,
 Արդարացման մը պատճառէն մերկանայ...:

Եւ իջնես դուն, սուզիս, հանգչիս վերջապէս,
 Անդունդին մէջ ատելութեան սրտերու,
 Ու մատեանի միան միայն էջեր մուրման քեզ ժառանգ,
 Չեղքերուդ, ճակատիդ եւ ծանրագին
 Քղամիդիդ կարմիրովը պատկերուած...:

6.— ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐԸ ...

Կիրակի եր օրն, կիրակիներու պէս սովոր, երբ ալ՝
 Հողի ճաճանքին ու ռահախնդի գոծաւաններուն
 Կը կասի մաալլ ժխորն լանջերու դիմաց տեսման,
 Եւ կ'իջնէ ամեն բազուկներու խոնջ՝ անդոյր մը բեղուն:

Աշխատանքի բիր հերոսներն լոյսի այդ պահուն բուրեան ,
Մերթ օրհնութեամբ , մերթ ըմբոսական կարմիր անիծով ,
Վերանցներէ՝ հեղ մ'հոգիներն իրենց լոյսին կը բանան ,
Դարձեալ կորանքի դռներն անվասակ դառնալէ խռով :

Բայց այդ օր , քաղեկներս ծառի մը տակ , ձորէն նեւ մը վեր
Հազիւ կեանքի եւ նակասագրի խաղին գիտակից .

Մուրհէ եւ բահէ բուխափերով գունդ մ'առոյգ զանգուրներ
Մարդու մ'էին սառեւ լներուն մեջ բիբերուն դիւրիչ :

Գիտէին անոնք՝ քե՛ բզուկ կեանքին իրենց դողդոջուն ,
Չափւած երիւստսն ու ախսն մարդուն այդ մաշած նակսով
Ձի լսեւ էին յանախ եւ տեսեւ ուժն իր խօսեցուն :

Կռուած նախ լուռ գործին , վայելին արի գրկանքով :

Եւ մագո՛շուն իր ձիւնին չափ հասու ծերունին . յանկարծ ,
Ջրապինդ բռնուցքը հեղ մ'ակամայ օդը ցցելով ,

Տրսմութեամբ օծուն , զինք սիրող մարդոց միջեւ լուսաբաղձ ,
Այսպէս խօսեցաւ , ամենուն սիրոյն , հօր մ'անկեղծ սիրով :

— «Ո՛վ իմ ազնիւ եղբայրներս դեռ անկնքին ,
Ընչազուրկ , ես կը զգամ ձեր վիշտն խորին .

Ամեն արցունք անարձագանգ չի՝ մեռնիր .

Այսօրէն բոլ շիքն արդար ձեր ֆրսիներն ,

Դառնայ խոյանք , ջի՛ղ , կեանքին դեմ սա պատիր :

Կը խորհիմ քե՛ , անցեալին երբ առատ եր

Հունձն ու սակաւ քիւր մարդոց բովանդակ ,

Կեանքէն մեր այս , կ'անէր կեանք մը գերիվեր ,

Սիրով մ'անբիծ , վայելով մը հասարակ ,

Զբացած վետ տրուրիւնն իր դեռ դռներ :

Նորոյք ու ձեւ , եւ ծուփ է լոկ «Բան»ն հիմա ,

Առանց խորին կեթռէն իր արձակման .

Ու քեյն է մեղքի մ'որ լուռ կ'երկնայ

Նիւթին հունէն՝ փրբած հաւտէն երկամբարձ ,

Նախ յուսահատ՝ մարդը՝ մարդէն անխնայ :

Պերն է լոյծ արդ , վարժով , սմոյն , ալիքուած .

Անցեալն եր լոկ , անվարձ սիրոյ համօրէն

Կամարն արի , հիմներն հաւատ , աննուան .

Է՛ր այժմ խոստում , դրժում մ'ապա լուռ նորէն :

Ժպտի յետին ամեն կայ շուրթ մը երկրորդ .

Ամեն արցունք չունի արդար տառապանք .

Կ'ապրինք անկապ՝ իրարու հետ՝ զերդ անցորդ .

Լոյսի թովով երբ մուրն հա՛րկ է որ բառնանք :

Կեանքն է կ'երթայ ապագայ համը մ'երազի

Ուրան պայծառ , մոյգ այնքան մ'ալ հետքերէ ,

Ուր մարդ , դարձեալ , քերահաւատ քե՛ բարի .

Նոր յոյզը մը նոր արցունքով կ'արտասուէ :

Ու կը մնան յար անսփոփ , արեւն իր .

Հոգիներն ալ մեջն իրենց հիւր գուպարին .

Ուր , եղբայրներ , ձեր դիցական դեռ անգիր

Ջրկանքներն ու արցունքը նախ տրսմազին ,

Կ'ըլլան սգունկ սեղաններու նարպը ձիւ :

Դնդերներովն աշխատաւոր մարդերուն ,

Սպառանքէն եղաւ միշտ բերք պարար ,

Բաժանումն է անարդար , եւ մինչ նկուն

Բիբերէն մեր կը ցոլայ բոց մ'անկատար ,

Քիմքերն անոնց՝ կ'արբին առտու , իրիկուն

Կ'ուզենք , կ'ուզենք որ շահագործ ամեն գան ;

Նուիրական յարութեան դեմ մեր փշի .

Պրկին բոլոր պարանոցները ազան՝

Ի զին արդար վայելի մը կենդանի .

Սե՛ ցաթի խնդն զերդ աստղ սրտեւ մեջ անջուռն :

Կ'ուզենք վայել հասուցման մը գանն արդար՝

Աշխատանքի մ'արդար ժամերուն կեիւով .

Հերի՛ք , հացի նիչն երդերէ անդադար .

Մարդանայ մարդն ալ՝ լոյսն արեանն ըմպելով :

Ն՝րբ, եղբայրներ, բեւեռներէ մեր անջատ,
Զգեճու ուժ մ'իւ պիտ' պատմունան յակիճք,
Որու ձեռքին ցորեանին, լոկ անարատ,
Ներկարին ալ՝ ցեղեր ամեն աներկմիտ:

Ու ես, սրտիս ծերանքէն դեռ անվհաս,
Զեր ու անլուր հովիտներու ցիրուցան
Տնանկներու դասին կ'աղօթեմ. մի՛ նակաս,
Նդիմ մը՝, ձեր գրկանքին պէս տրեւան...:

Լուեց. Ամեն դեմք, կրծքին տակ զգաց իր ալ լուսփունն՝
Նոր սերմի մը նոր զարնանայնքան մօտայնքան անմասոյց.
Ու երբ ձուլուած էր պատկերն սուղէն մեջն անոնց սրտերուն
Մտերունին այդ մոգ, աչք Մուրին դեմ Լոյսով իջեցուց...:

7.— ԳԵՐԵԶՄԱՆՈՅԸ

Ա՛խ, այդ որքան, գերեզմանոցին մէջ գիւղին,
Խաչեր են սել, փայտեր մահուան տեսական
Հոգիները վրայ յոյր քէ անարիւն
Խաչուեր, քամուեր տուրտեր տմայն, անկեղեղան:

Ու պահապանն այդ, հայեացքով դեղին,

Մահուան համրաշուրտ երբուդարձն յար

Կը չափէ թիկունքին չափովն աղեղին...:

Ա՛խ, այդ որքան, սգարանին մէջ այդ անել,
Ոխ քէ սիրոյ, յոյսերու մուր քէ ալուր
Շրթներ փրթեր, պարման կանչեր են հանգեր,
Կեանքի ախտին հասու նեւէն վիրաւոր...:

Ու բարտիներն այդ ինչքան սել գիշեր,

Հոգւոյ թախճէ, թարթերէ սգաւոր,

ձակաս գիշերով հասակ են կապեր...:

Ա՛խ, այդ որքան, հանգարանին մէջ վիրացած,
Ամեն Զատկին պիտ' ու կամիւր յոյգերով,
Լոյս ու յոյսերու համար վաղ ծերացած
Կողեր են կնուեր, լացեր աչքեր արիւնով...:

Ու անդրիներն այդ, փոխան յուսացուած

Յոյս ու կեանքին, յոյսին ապառնի,

Մահ կը ձիւնեն, ահ ու մահ կ'պրացած...:

Ա՛խ, այդ որքան, ննջարանին մէջ կապար,
Հող ու փողի համբոյրներու կնիքով,
Ափեր են խփուեր, մաշեր բիւր ու անկար
Լանջեր տղայ, վանկեր սնանկ թրթիւնով...:

Ու ծիլ-ծաղիկներն այդ, վարդ քէ պալատան,

Բոյր ու ծախի պատրանքով ընդերկար.

Կը նզնին շրմի վանել անն խռով...:

Ա՛խ, այդ որքան, սա դեռ շնչող յոյսին դեմ,
Հին ու նոր, վառ քէ վտիտ, քաւ շարքերով,
Արեւներ յուշ, բարեւներ նուշ՝ դալկադեմ՝
Կը ննջեն ալ՝ խոնջած, մահուան պատանքով:

Ու աղբերակն այդ, գերդ ոգին հալած

Հոգւոյ մրման քէ խնդման բուրգերուն,

Կը հեզնէ լացն ու հայցը, վերքն ամենուն...:

Ա՛խ, այդ որքան, մահերու հետ սա բազում,
Կողեր՝ քէ՛ քաց, բուշեր՝ քէ՛ չոր ու լոխ,
Կուգան այդ տեղ, կուլան, կ'երթան կրկին,
Զորացած դեռ խոր վերքերն որ կը հոսին...:

8.— ՈՐՔԱՆ ԿԵԱՆՔԵՐ ԹՕՇՆԵՑԱՆ...

Տե՛ս, հոգիիդ

Թէ զոյդ կաւէ աչքերուդ

Արդարախոյզ բիբերով,

Այդ թաղարն ալ, բուններն ալ

Թերախանձ մեծ վարդենիին,

Որ ներկայ այս առաւօտէն զեռ առաջ՝

Ջարդերն էին, բնակութիւնը չնչեղ.

Սա պատերու փլելու չափ մտխրատած

Պարտէզին չորս սահմաններէն ասդին... :

Մեր մատներէն, ճակատներէն ծաղկոտած,

Թշնամանքի եւ ոճիրին մանգաղով,

Որքա՛ն կեանքեր թօշնեցան. . . :

Ահա՛ տառերն ու կարժրախայտ՝ փակած՝

Աւազանի գորշ ու տղմուտ սալարկին :

Ոտքերուդ դէմ ցանուցիր

Կոճղեր ամէն մնացորդ՝

Խնձորենի, նշենիներ էին մեծ՝

Որոնց բոլոր ճիւղերէն

Բարութիւնը կը ծորէր,

Եւ որոնց լայն ստուերներուն տակ ամրան,

Ծնողներու խնկաբոյր

Ժպտաներու յանդիման,

Բերկրութեան գինիիով,

Տղայ չրթներ կ'ոգէին՝

Բարութիւններն այդ իրենց մէջ կիսելով... :

Տես, հոգիիդ, թէ զոյդ կաւէն աչքերուդ

Արդարախոյզ բիբերով՝

Այդ թաղարն ալ՝ բուններն ալ՝

Թերախանձ մեծ վարդենիին... :

Մեր մատներէն, ճակատներէն ծաղկոտած,

Թշնամանքի եւ ոճիրին մանգաղով,

Որքա՛ն կեանքեր թօշնեցան... :

9.— ԱՐԵՒ, ԲԱՐԻ՝ ԱՐԵՒ...

Ծաքլններու յամպարին գօտն փեղմով անսպառ,
Շնչումներուն մեր դիմաց ամեն Ապրիլ կը բացուի.
Կ'իջնէ լուսինը լինէր, կ'իլլէ կրկին պար առ պար,
Լոյս շնորհիդ կշիռով, սանդուխներէն արձաթի,
Նայեաթներու ուր տակաւ լուդին քովք կ'արիւնցի

Սոխակներու կտուցին լացը վարդի երսնգով,
Գիւղի սլոց Երբներու շերտերուն հետ կ'ուրուի,
Եւ ժամերու առհուան ձիգ ալելուն խնկաթով.
Ներքիններէ ներս զեղօուկ երգիքներէ ներս հայրենի,
Կ'օծէ պաշտմունքն յառնող՝ լանջերու տակ մի առ մի:

Սուրբ յուռութիւն հայեացքիդ, մայր հողին ալ վեր կուլեն
Նշեններու կը փոխուի սպիտակ միւռոնին.
Ծխաններու, գերգ կտրապ, վերք բալէ համօրէն,
Որպէս պզուտ մը բարի, հեղեղներէ վերջ դեղին,
Դեպ զարկն իրենց երակին, փայլերուդ հետ կը փակուին
.

Զիլ ու դնդերներն հօր հայրերու մեր սրբազան
— Որոնց նկուն շնչումն ենք դաւաններէ այլակերպ —
Արիւնիդ նախ արարիչ բազմաներու շուրջ ծնան.
Եւ լեռներն՝ որ Յարգողեն դեռ հպարտանքն հին կը ծծեն,
Զոհանմովդ է արդարեւ, լոյս հեղումովդ անվախճան:

Հեռ-մախանքի կապարով, մարդուն, մարդէ վիրաւոր,
Հոգին իր դեռ Երբներէն անդարձօրէն վար չինկած,
Որպէս լաստի, ուժերուն հուսկ կռոյթովք բոլոր
Քեզ կը բացուի. Ո՛ր Արեւ, բարի՛ Արեւ, հեղ մ'առաջ,
Եւ լուսթեան կ'զգենու պատանքն ապա մեղաւոր...:

Մեղաւոր եմ, հակերովն յանցումներուս, անկասկած...:

10.— ԿԱՐՈՏՆ ՈՒՆԻՄ...

Մա՛յր, կիրակի, աւան ցայգով սրտագին,
Մտածումիս բմբոս, կարմիր վագն համակ
Ճրագին դեմ — շանք ֆրիս արծաթին —
Ասպետօրէն սանձած, հոսած արեղ սափ

Սիրքս, անա, քեզ կը նետեմ նամակով. —

— Մայր, պանդուխտ երազական այն առտուն,
Կոչնակին երբ, հեքեաթի պէս հոգեբով,
Կ'իջնէ հունշը գիւղի բոլոր երդերուն,

Համբոյրներուդ, արցունքով մը տարօրէն,
Վիշակ հուժկու, վտերուդ հետ մայրենի,
Մտերուս գիրդ, արիւնիս միտ խորտէն,
Հնձեց բեղուն բերքն ամբան, գարունի:

Հունձն եմ ֆրիդ, արիւնն ու միսն երկունքիդ,

Ձոր արցունքովդ, հոգովդ վեհ, սրաբած,

Տուիր գարունդ, ի սփորը լոյս կեանքիդ,

Պարպեցիր լոկ կեանքիս իմ այս խաչաբաղձ:

Սիրովդ աննիւշ, մասներովդ գիրդ, հոգիս ծիւ,
Հոգիս դեռ կաւ, բիբերուդ տակ քրծուած,
Նկաւ քումբ մը, պատուհասին դեմ մագիլ,
Սիրը մեր տան, սիրը կողեղ ընծիւղուած:

Հեռու քեզմէ, անդուլ հիմայ տաճանքին,

Կը բախեմ հուսկ բոցն արեւիս մանկաւոր.

Կ'անգա՛ կ'անքին դեմ, որ կը քամէ լար մեր հոգին,

Կ'արիւնեմ հոս՝ արտիդ համար՝ մեծաւոր:

Շարժումներուս, զարկիս ամեն ջիւապինդ,

Պատկերդ աղօթք մ'անդուլ կ'բռնէ անմեկին.

Մա՛յր, համբո՛յրդ վերջին, նիւոյ մայրութիւնդ՝

Կարօ՛ս մանուկ որդիներու հանգոյքին:

Քանր՝ զարուն, հպաւ նակսիս այլ լուսին.

Գազալ մ'է հոս կարծես աւել, զիւղն արեւ,

Որքեր այսեղ չբացուած դեռ կը բռնմին.

Չկայ երկինք գանգերու, աչք մ'ալ վերել...:

Հալի ինձմէ հորիզոնն քոյ տարօրէն.

Ճանապարհ մ'է նիւթի տանգոյ հոգիով.

Ուտերուս խոնջ՝ արկանք մ'եղաւ անպարէն.

Գուներս արնեց, խոցեց ներփանն իմ փուռով:

Երեք է արդ. յուշն անուշ, յուշն անգրաւ,

Կողն արիւնիս, նուիրական մեր գիւղի.

Ամեն Հրատ, բիբերուս հետ, քեզ ծառա,

Հոգիս նժդեհ՝ կոպերուս տակ կ'արիւնի:

Կարօսն ունիմ, կարօս գիւղիս արփաւոր,

Բախրեներու բառաչներուն իրկուան,

Հօտերու խայտ, կաթ մահիկին դաշտածոր,

Բանին, փրչին, նակասներու շինական:

Կարօսն ունիմ լուսագէս մեր արեւուն.

Այգեսանին, անդերու բուխ, անպարոյր.

Սարերու հետ, կայծակներու դեմ զահուն.

Լուսնի՛ն, ծիր կաթ լոյսերուն իր գեղ փրփուր:

Կարօսն ունիմ հովքին ծով-ծով կանաչին.

Սոխակներու կտուցներուն տարփաւոր.

Աղբերակին. առուակներու լալաչին.

Մա՛յր իմ, գիւղի շէրերուն մեր սիրաւոր:

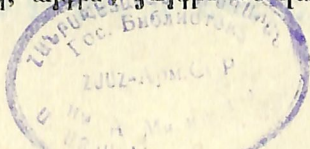
Կարօսն ունիմ մանգալներու արծաթին.

Հունձն ոսկի, հնձաններու կեցաւուն.

Խունկի՛ն բեղուն, Ձատիկներու կոճակին.

Շուխի՛ն գեղջուկ, այգին, ցայլին աստղաւուն:

9697-71

Մա՛յր իմ, սիրսս սրճիդ մասադ, ա՛յ հերիք,
Վաթն արիւնիս, օսժանքն անդուլ քամակիս.
Դնեմ պիտ՝ ալ թափն ոտքերուս, անդրանիկ
Ծաղկին գարեան, հոյին վրայ գիւղակիս... :

11.— ԱՐՇԱԿ Ա.

Հայ շանթերէն, տարրերէն

Առաւ բաղկին, իրանին

Դնդիւրներն ու թափն արիւնին առածիդ :

Դիեցուց զինք մայրն անշուշտ,

Հեթանոս իր կողերով՝

Ի խնդիր Մեծ Նուաճումի գազաթման :

Աստու, իրկուն, գիշերներ,

Քարայրներու, կիրճերու

Եզերքներուն հարկաւ նեղ

Եղաւ ընկեր վայրութեան

Մոլորական դէպերուն,

Ուրկէ առաւ եղջերուի

Թեթեւանքը գունճերուն,

Եւ ժայռերու թուր չրթներէն խորածերպ

Աղեղին իր նիզակումէն անվրէպ՝

Առկախուեցան վիշապներ,

Խոնարհեցաւ անզղը վերէն սլաճիդ... :

Հելլեսպոնտի ափերուն,

Ըմբոստ վաղքը ցեղերու,

Որպէս բրուտ՝ իբրեւ հմայ մը ճարտար՝

Փոխակերպեց պաշտմունքի՝

Խրած բռունցքն իր ուժին,

Յաղթութեան մեծ Սիւնի կողին կրանիթ... :

.

Հայ շանթերէն տարրերէն

Առաւ բաղկին, իրանին

Դնդիւրներն ու թափն արիւնին առածիդ... :

Եւ բռունցքն այդ Հայ Ուժին,

Որ գլուեցաւ ալիքներուն մէջ ծովուն,

Ինչո՞ւ, հինին հրաշքով նոր՝

Զկոթողել վերստին... :

12.— ԱՐԵՒԷՆ ԵՍ ԱՌԵՐ...

ՀԱՅ ԴՐՈՇԻՆ

Արեւն ես առեր, այգին ծնունդէն՝

Արուքիւնդ հետս եւ երանգն լոկ կարմիր :

Զեն շողացեր, կամ մարտի հուսկ կտրովն

Արներ քեզ պես՝ ոսոխներուդ դաւադիր

Երակները գէթ մի հերք դէպ՝ բարութիւնն :

Զաւակն ես դուն զոհաբերման Հայկական՝

Որուն արցունքն իր էջը դեռ չունեցաւ :

Վերքն ես խոր եւ վրեժն այն լաւ արիւնման՝

Զոր քեցամին՝ մեզ՝ սուրին ծայրին կեիւով,

Գոյութեան մեր արեալոյսին փոխ տուաւ :

Այի՛ր ալ յաղք, հոգուն պես հայ անկաւառ,

Ասղերու հետ, պայծառին մէջ կապոյտին :

Խմցուր նորէն՝ Վահագնաւթիւնն կեանարա՝

Ակեհ կարմիր՝ բարւոյ հուրիդ աղբիւրին՝

Որ Ապրիլեան չիջնենք հեղ մ'ալ Սանգուխէն... :

Ուղին եղիր, եղիր Սիւնը Հրեղէն

Հոգիներուն մեր Հայ շնչեղ ու ներհուն,

Մարդոց համբալ ուժերու բիւր մախանէն,

Որ բեկումն է արգարութեան լաւերուն,

Կ'այեկոծի ծովը կապոյտ երբ կրկին... :

Կուր-Եփրատի հովիտներու մեջ բերրի,
Արշալոյսի զուարթութեան ընդառաջ,
Նոյն հայկազուն շինականներու բարի
Կ'ալին թելերն ու հակասներն անձնուրաց,
Դուն գերդ արեւ, վանե անր Խաւար|ն...:

Օգոստոսի ցորեաններու ծով առ ծով
Բերկութեան դեմ *հարնջաթոյր* ու *ոսկի*,
Վերջալոյսի մահին հուրեն դեռ զինով,
Մշակներու օժէ շրթները շերի,
Ռազմերուդ մեծ յաղթանակին ոգիւնով:

Ծածանի՛ր վեհ, ամեն անգամ, երբ դաժան
Կ'իջնէ մահուան սոււերը մեր սարերուն.
Յեղային Հայ յանուն հանուր գոյութեան՝
Ալիքներուդ հետ եւ արեանդ պէս բոսոր՝
Քալենք պիտի նամբաներէ վրիժաւոր...:

13.— ՄԱՐՏՆ Է ՅԵՅՆ

Որոհն առիքն Մասիս Սարեն Հայ Ռազմին,
Շրթներուդ. մայր, բող բարի մաղթն երկարի,
Ամեն երակ, գերդ քու բերրի հաւաստին,
Արեւ մը նոր՝ ցեղին Արմեն պիտի բացուի...:

Դերիներն եմք կոմով՝ ծագող թէ անծագ
Հայ սասղերու մեծ ու փոք մահ ու կեանքին.
Փառք ու պարսանք թեւնող սա մեր յուսնին տակ՝
Չոհանք է պէտք՝ փառքի մ'նամար ապառնի...:

Մարտն է յեցն սերունդներու գոյութեան՝
Լոյսին, ուժին, արարչական կերով.
Թող որ, մայր, քան տուրքն լոյս կաթիլ՝ արիւնով՝
Նւ Մայր Հողին, Հայաստանի Մրբութեան:

Յաղթ թէ պարտեալ պապերու մեր անկասար
Ողեղն յոյսին՝ ապագայ Հայ Սերունդին
Դուններուն դեմ կը թուե. եւ փրկարար
Պեճ է ներկան մեր Տայ հարկը երկուքին...:

Օրհնէ՛, մայր, գունդն որդիներուդ հայկազուն՝
Դեռ չկոխած Մարտի Կարմիր՝ քույր նամբան.
Ունիքն անմոռ Վրէժը Վեց Դարերուն
Նւ Ապրիլեան Հայ Պատուի մրտման...:

14.— ՄԻ՛ ԼԱՐ...

Մի՛ լար. տրտմանքն՝ որ կը քամես
Ջրկանքներու բեռներով,
Ապշութենէն բիբերուդ,
Եւ ոտքերուդ չէ՛ բնաւ խօլ մոլանքէն:

Ե՛ւ, սա հպարտ դարպասներու սեմերէն,
Սալարկներէն խաղաբանին սա գինոտ՝
Յոյր ծոծրակներ կը ճանչնամ,
Թիկուէքներ ցոփ ու խելար,
Որոնք, լոյսին օրհնաձիր
Վեհանքն՝ ամէն օր, ամէն ժամ,
Դու խոր ցաւիդ, պահանջիդ
Բուրգին վրայ եւ հայցերուդ դէմ արդար՝
Թքներով լոկ կ'արիւնեն...:

Մկաններն ու ճարպերն անոնց կողերուն,
Որ նօթանքի պրկանքն երբեք չճանչցան,
Դու եւ ցեղիդ անըմբոստ
Հատնումներէն, անքէն՝
Իրենց ծաւալն ու կշիռը կոեցին...:

Բերկրութիւններն մամոնական լանջերու,
Որ վերքեր են հոգիիդ,
Ջեր գուճերու բեկումներուն մէջ միայն

Տեսան իրենց սահանքները յաղթական,
եւ մատներն ու աղեղներն անոնց ուղեղներուն,
Ասէն առտու, գիշերէն,
Նոր նետերու փորձադաշտէն կ'արթննան...

Անոնք նման են անոնց,
Տիպարներէ յելուզակ,
Որոնց գողուն գրոհանքին նիզակէն,
Քրտնու մներէ վերադարձող
Կ'իյնայ հողի հերոսն անմեղ իր կեանքէն:

Եւ կարմիր են ափերն անոնց,
Ափերու պէս այն կարմիր,
Որոնք, երբեք, մարդերէ,
Մեղքին իրենց հակերն արժան, ծանրադիր,
Գէթ մի անգամ, նուազագոյն չափով գէթ,
Զկրեցին մորթին վրայ, ուսերնուն...

Յանցումն որ ճակատներու ձեր համակ
Պայծառանքը կ'աղօտէ,
Համբուրթիւնն ու նահանջ են լոկ,
Եւ անմիոյթ քայլուժը ձեր ջիղերուն՝
Որ դարերու տառապանքի մուրճերուն
Քանդումներէ դեռ համբակ,
Արեան ձեր ձիր երակներէն,
Դնդերներուն իրենց միշտ
Արեւ յողդ կզակներու համարին
Հպարտանքն ու գահերն այնքա՛ն մեղապարտ՝
Թողուց չնչել, երկարիլ՝
Ամէն առտու, ամէն գիշեր, ամէն ժամ...

Մի՛ լար, եղբայր, որպէս տրուպ... անմագիլ...

15.— ԱՆՑԻՐ ՃԱՄԲԵԴ...

Անցիր ճամբեդ, հիմին նման, եւ միշտ սակայն,
Դեռ կանխահաս սա լիւմիս պէս մեմաւոր.
Փերուեցաւ ժպիսներուդ հետ ընծադ այն՝
Զոր տւիր՝ երբ օրն եր գոլ, երբ չէր դեռ սերդ կոր...

Անցիր ճամբեդ, մաս մ'առաջ. եւ միշտ անձայն,
Լոյսն իր համր գիշերին դեռ դոնէն չ'անցած.
Թեեւ հերկեալ ամէն աշուն. բայց սրժիս այն
Սիրոյդ նետին մնաց կարմիր ակօսք բաց...

Անցիր ճամբեդ, սիրոյ սովոր շարաւնով
Մ'որ գիցի է, դեռ նոր կոխուած անոր համար.
Դիմի մը լոկ. որ գիցի չ'ըմպած շրթներուս քով
Տեսիլ մնաց, ու չ'առաւ մարմինը գոհար...

Անցիր ճամբեդ, վետ, խոնարհ, բայց բնա՛ւ կախարդ
Քոցն ունեւորդ. քիկունքեդ մերթ ետ չհայի.
Թող որ, սիրս, ճամբուն վրայ հին, հեղ մ'ալ արդ՝
Մանուկ սիրով քրթայ՝ մրնչ սուերդ հասնի...

Անցիր ճամբեդ, իրիկունին պէս առաջին,
Երկուքիս ալ երբ կուրծն անասդ եր եւ սմոյն.
Դո՛ւն պարպեցիր եւ ալ կարող չեմ ես կրկին
Լեցնել սափորն հեղ մը գետին հեղուած սիրոյն...

Անցիր ճամբեդ, աչկերուս դեմ, ինչպէս բոլոր
Կ'անցնին սիրոյ ղնրները միշտ անաւել.
Ես սրբեցի, բայց կարմիրն իրեն սովոր
Զմոռցաւ նետել բաւ երանցն սրժիս ներքեւ:

Անցիր ճամբեդ, ես բեռնաւոր եմ եւ միմակ
Լոյսն աղօսած պատկերներուդ հետ դեմ դիմաց.
Շատ խանդ, վեսնեմ, բայց սիրոյ չափ լուսնին ճակ
Զսեսայ հուր ու փխրուն մի այլ ինչ ծնուած...

Անցիր նամբեդ, մոյգ դաւանքիդ լուռ կռոյթով.
Արեսս, երբեք, մասներուս քէ լեզուիս պարէն,
Ո՛չ մեկու ցարդ՝ կաթեց բոյն մը խռով:
Անցիր, դաւի ասակ սիրոյդ հետ դուն նորէն...:

16.— Ո՛Վ ՄԱՐՏԻ ԿՈՐՈՎ

Այս գիշեր նորէն,
Համուրթեան մ'ընեւ հոգիիս վրայ,
Միտ մը սրտօրէն,
Ձոհանքի կարմիր ոգով մ'հեռակայ,
Կ'ելլէ ու կ'իջնէ:

Ո՛ր աղիսաւոր
Արդեօք գրոհէն իր, քեւ շատ հին,
Թելերուն բոսոր,
Ծառաւ արեան նոր մահուան մը կրկին՝
Ջրղերը կ'օծէ...:

Ձի բռնամին դեռ
Երէկ, հարազատ անունին ստինքէն,
Մախանքէ երեք,
Գոյամարտի անկ սուրին կշիռով,
Լոյսերն իր քամեց...:

Եւ յեցը ցեղին,
Որ նուիրումն է երակներու նախ,
Կենցաղին խաղաղ
Ակօսէն խորին՝ բեկուեցաւ յանկարծ
Ի՛նչպէ՛ս Արցունքը մեծ...:

Ուժերուս աղեղով,
Քեզի հետ էի այսօրէն առաջ,
Ո՛վ Մարտի Կորով.
Ինչո՞ւ իջար դուն դարեւանդեդ ցած,
Եւ կ'ալիս նորէն...:

Անջիւղումէ մ'յետ,
Չ'իջած դեռ զոյնը լանջիդ սեւին,
Պէ՛տք էս. լուսինն հետ,
Բաւձրանալ բլուրն ապագայ փառքին՝
Նո՛ր համբաներէն...:

Պէտք չէ՛ բնաւ հին
Ռազմադատներու հարուածին քափէն՝
Բիբերուդ կայծին
Թառի նահանջը մոյգ՝ որ համօրէն
Շիրիմ կ'երկնայ...:

Եւ հա՛րկ է քաղել
Նաեւ համբերանքն՝ ծեր իմաստութեան,
Որ դեռ անարգել,
Առոյգ դարու քայլերուդ յանդիման՝
Խուրբեր կ'որոնայ...:

17.— ՀԱՅԿ ԴԻԻՑԱԶՆ...

Ո՛վ խոյանքի, դիւցազնութեան զինակիր
Հայրն ու արեւը մեր Հայկ,
Սա արժիճեալ կեանքին անհանգ բռններէն
Եւ բիբերու մեր նոր ու մեծ
Հերոսանքներու կարօտ
Դատարկ ու խեղ սպասումէն խելայեղ՝
Դու սէզ Ուժիդ եւ ընդվզման հանճարիդ
Կը վերադառնանք նորէն...:

Դու լուսաւոր անցքէդ վերջ,
Արութեան անկ ջրղերու մեր երկայնքին
Սարկութիւնն իր դարձեալ
Անթափանցիկ ախտն ու ոտտայնը կապեց...:

Բազուկներէն աւելի
Հողիներն են մեր հիմա՝
Որ ուսմիկ մեղկութեամբ կը շղթայուին:

Այցի՛ ել դուն մեզ նորէն,
Քու սերմերուդ, սահմաններուդ արգաւանդ
Հովիտներուն մէջ հալող,
Այգիներէդ վտարանդի, կարեւիւր
Հօտաղներուդ եւ հօտերուդ ալիկոծ...

Նսեմացաւ առոյգ թափը նիզակիդ,
Դարերու մութ դաւերէն,
Սրտերու մէջ մեր սաղմիկ:

Ինչո՞ւ մենք ալ, սա նոր լուսնի լոյսին տակ,
Զկարենանք, համօրէն,
Ըմբոստանքիդ, յաղթանակիդ կշիռով,
Քու նոր ոգով՝ նոր Հայքեր,
Եւ կողերուն մեր՝ նոր նետեր աղեղող
Նոր Բէլերու մարմիններէն՝
Նոր Գերեզմանքներ կանգներ...

Ե՞րբ մենք կրկին՝ երակներուդ, ջրղերուդ
Արքայութեան հղօրանքի լուսափառ
Մտնենք պիտի դռներէն,
Ու դուն զերդ դիք փառաւորութիւն անդամ մ'ալ՝
Լանջքիդ արժան որդիներուդ փառքերով...

Այցի՛ ել նորէն,
Վանելու մեր հողիներու սահմանէն
Նկնու թիւնն ու անսնքը մոյգ՝ գիշատիչ՝
Մեր դեռ չնչող սրտերուն:

Քեզի պիտի սեւեռինք,
Նախ աննուաճ թիկունքներուդ բարձունքին,
Եւ ապա մեր դիցարուն
Մասիսներու սրբադնադոյն կատարին...

Զի ի՛նչ որ չկրցաւ Սուրբ Հանճա՛րը,
Եւ ի՛նչ որ չկրցաւ Հանճա՛րը՝
Ա՛յ՛ Սո՛ւրբ պիտի քնէ...

18.— ՇՈՂ Մ'Է ՀԱՐԿ...

Շող մ'է հարկ, շող մը արեւէն՝ բերութեան՝
Արեան առոյգ խանդ քրտնող գիւղից,
Յաւին ժողմ մեջներուն դեմ գերդ դամբան:

Եւ հայեացի պար ու կամար մը պայծառ՝
Մաս ու շուրթի ժպիտներու զուգահեռ՝
Կարել պալսան վերերու վրայ բռնառ:

Զի Բանի՛ հեղ վաղոցներու մեջ սա հին,
Տեսայ խոցեր տնայնիկներու յուսահատ՝
Զոյլ ու հանգոյց անիծանքի եղերդին:

Թշուառութեան խօլ ու խելար արկանքն հե՛ն՝
Որ անգամ մը Բարութեան դեմ բրգացաւ,
Շիջեց արժի հրազն անոնց համօրէն:

Մուսնները հողիներուն իրենց տան,
Շահագործման ու ճօրանքի մերկէն
Մա՛յսի մ'արժան վարդն ու արփին չ'ունեցան:

Հիւղակներու փակած կուզ ու լուռ կոյրին,
Որ քախծի միտս կ'ալին կապար կեօնով,
Վերէն՝ բուռ մը հուճճ, փերք մը լուրք մուրացին:

Պե՛տ է տեսնել — բարոյ մեղկումը մարդէ —
Թե ինչպէս գալ ու սփնցնել մայրերու՝
Լանջերու վրայ կը չորնան արցունքէ:

Թե արեւը մտնակներու բազմացեղ,
Բաներու յեց, հողին վրայ ապերախս,
Կը նուաղին, մահովն Յոյսին, ամեն տեղ:

Ի՛նչ մ'է գներ աչերուն մեջ սա տղուն,
Ճակասն որուն՝ բուռ մը մեքի տան հայտով
Աշխարհ մը լոյս շաղկեր պիտի ամենուն:

Երեկ դեռ, մուկ, ողորմութեան միշտ ծառաւ,
 Որ Դրութեան այնքան դռներ զանգարեց,
 Հոգի մ'անգամեղ կեանքէն դեպ' մահ սովացաւ,
 Քանի՜ Ապրիլ, Զասիկներու փոքր ու մեծ,
 Մամոնական շիրիմներու դեմ տակաւ,
 Տեսայ զանոնք մոռացումի ձորձին մէջ:
 Այլ, ո՞վ պիտի, ընդմիշտ, անդառն պայմանով,
 Կնէ դուռը դառնութեան ծեր ու ժլատ,
 Բացի մարդէն՝ որ բացաւ զայն իր ձեռքով:

19.— ՄՐՐԿԻՆ ՎԵՐՁԱՆ

Դարերու ռազմ ու բուխէն ետք, ահա,
 Հայ Կամարին մքնանքն է ալ ջլատուեր.
 Որո՞ւ է անկ, ճակատին ո՞ր պիտի՝ վրայ
 Հանգչի ցեղին գովքն ու դափնին զուգահեռ:

Բիւր են անոնց մկաններն ու անաչառ
 Նուիրումներն արեան՝ քելոյ Մեծ Յոթին.
 Եւ գոհ մ'է պէտք զոհանքներու այն համար՝
 Որ հեղեցաւ յանուն ցեղին արեւին:

Ո՞վ իմ արի ցեղիս կարին ու պայծառ
 Արեան արժան զաւակները քաջարի.
 Ճակատներու վրայ հետս եւ հրավառ
 Աչքերու մէջ ձեռք՝ կը տեսնեմ մի առ մի,

Կանաչումն, փաղանգներով ձեռք կանաչ,
 Հայկառժան միտք ու բազկի լոյս երազին:
 Քուրմերն է Դուր հայ գոյութեան փայփայլում
 Տանարներու կանթեղներու արիւնին:

Գիշերներ է քիւմեյ, եւ է լոյսն հզօր
 Դեռ անվախճան եւ դաւադիր խաւարին.
 Ձեզմով է՝ Հայ Անցեալն լերկ ու մեղաւոր,
 Ուղղեր քիկունքն ու հագեր նոր միս ու արիւն:

Ձեզմով է որ հայ հողերու կ'օրհնուին
 Ամլութիւններ, կը յորդի մոյզն որբերու.
 Ձեզմով կը կանգնի պատմութեան մեր էջերու
 Լանջ նկնող ջիւն՝ խորհակուած ռազմերու հին:

Դուր է, արդար մարտի ո՞վ լուռ հերոսներ,
 Որ քեմամի աչքէ անհեղ զաւանքէն՝
 Եւն արեան հայ երակին միշտ հալածկեր՝
 Պահեցիք Մեծ Փառքի հուճին մէջ նորէն:

Ձեզ ընծայ, ձեռք նուիրումին առնքել,
 Խուկար փառքին՝ Յեղին հոգւոյն տանարին.
 Քանի կաք, եւ որդիներն ալ ձեզ պէս, դեռ՝
 Մասիս սարն ունի արեւ ճակատին: —

20.— ՄԱՀ ՏԱՐԱԺԱՄ...

Ա.

Աւերներէ անհաւանջ,
 Յոյսերու միշտ ակնդէտ,
 Յարդ պաշտեցիր քու Աստուած.
 Կերտեցիր ալ տաճարներ՝
 Թանգ խուռկերու պատմութեանով մշուշին.
 Բերիւր ընծայ, խոյ ու երկնջներ ազնուագոյն՝
 Սուրբերուդ դեռ չհատնող
 Անուան փառքին մատաղցու:

Կանգնեցիր խաչեր ամէն դար՝
 Խաչուելու՝ մեծ խաչերու նոյն այդ վրայ:
 Բեւեռուած միշտ հրաշներու աղբիւրին՝
 Քալեցիր լոյս հաւաքին նեղ ճամբայէն:
 Քալեցիր... ինկար... ելար կարմիր ճակատով...:

Ափի՜ ու ափի՜ մէջ քանի՜
 Մաշեցան ցուպեր Սինաներու հոգետանջ

Տարածքներուն անձանթ :
Եւ տարութեան ճամբաներուն գոյ ու տապ ,
Ա՛լ ոգեւոր , պապականէ գալկահար՝
Շրթներուդ՝ ջուր՝ ժայռերէ ,
Եւ նօթանքիդ չ'իջաւ մանանայ երկնքէն... :
Չ'երանգեց դէտդ աղօտ՝ լոռ մ'օգապար :
Չկծկեցան զուճերն ոճրապարտներու այսաթոք :
Օրհնութիւններդ բոլոր բուղիս՝
Աչքերուդ խորն՝ յուզեղ ցայգ ,
Եւ կրծքիդ վրայ խաչերդ ամէն եղիճներ դարձան :

Լոյսերու անկ դնդերներուդ տրորուող՝
Չլացուեցաւ Սիւն մը Հուրէ փրկութեան ,
Չոր կամեցաւ Ենօփան
Որդիներուն Իսրայէլին ,
Երբ հրաչքներուն , հունձքին ի տես՝
Հաւատքի մէջ էին դեռ թերի
Եւ կուռքերու ոսկի խնկարկու... :
.

Նշխարներուդ հետ սրբագոյն
Կործանեցան մի առ մի ,
Տաճարներդ ու վանքերդ ամէն՝
Որոնց պարունակէն օրհնաբոյր
Առիւր երազներ միայն մոյգ ,
Տուիր շունչերդ սակայն կենդանի .
Եւ դուն որպէս տրուպը Նոր Ուխտին ,
Խաչը խունկով , արտիդ մէջ ,
Անջիլ վրէժին հետ ձուլած ,
«Դարերու ցաւերը շալկած , համօրէն ,
«Հառաչելով անցար արեան ծովերէն» :

Արհաւիրքի , բռնութեան
Սարսուեցար մազիլներուն մէջ մէկին :

Խոռվեցար... լացիր... ընդերկար՝
Տառապանքի , դառնութեան բարկ բաժակը չրթներուդ :
.

Չ'արժանացար , չ'ունեցար ,
Թիկունքներուդ խաչակիր ,
Ճամբուդ վրայ Փթութեան ,
Կիւրենացի մ'օժանդակ :
Արտասուողներու անաչառ
Չքալեց փաղանգ մ'ետեւէդ :

Պաշտումներուդ դարաւոր ,
Չոհանքներուդ փոխարէն ,
Վարձքի մը չ'անցաւ փայլակն
Թարթիչներուդ սեմերէն :

Չլսուեցաւ , չ'իջաւ Մեսիա մը Կապոյտէն ,
Բեժ Փոթորկէն զարնուած ,
Բեժ հեղեղէն մնացորդ
Սերմերուդ գէթ ներշնչել
Մարտի մը յոյսն ապագայ... :
.

Գարուններն Արմէն աւշիդ ,
Կրունկի մ'անդիջ հնձանին անվարձօրէն քամուեցան :
Ու թրջեց յոյզն Վանատուրին ձաղկուած՝
Թարթերն Անահիտին արփածոր... : —

Ո՛վ արհաւիրք...
Քառսուն սերունդներ՝ քառսուն ջահերով՝
Հայ աղանդներու մէջ զենուեցան...
Եւ ուժը , սաղմերը քու արութեան ,
Խաւարի անդունդներուն ,
Պաշտումներու մոլորական
Եւ բիրերու յաւաղկոտ անտառները չքանդած ,

Չգրած բո՛ցր ճառագայթի մը բեղուն
Բոռենքներու մէջ՝ բոռենքներու ծնուցիչ,
Ծագերուն վրայ հայրենի,
Դաւաճար ու արիւնամոյն,
Ստինքներէդ լուսաբուխ, ստինքներէդ յանկարծ,
Զերդ մեղկութիւնը գիշերին,
Յորդեցաւ դէպ սառնութիւն...
.

Վահագնի ինկան չանթերուն վրայ դիցական՝
Փետուրներ սեւ ազոսներու կոնչարիւր երամէն...
Եւ Հայկին հզօր փշրեցաւ զարկն Արամազդ՝
Նեբրովդներու լանջերուն դէմ պրոնզ՝
Պարոյրին մէջ դեռ կապոյտին.

Ո՛վ տրտմութիւն...
Ինչո՞ւ այսքան խոր փուլում,
Մկաններու արեւ ջամբող
Մեծ Յարութեան Մեծ Յոյսիդ կողերէն,
Եւ ա՛յսքան վիրաւք ու բեկում
Բիբերու քու պայծառութեան՝ որ մնաց
Սուինուած միշտ՝ նոր երկունքով՝
Նոր Մեսիայի մը փառքին...

Սնանկութիւն հոգիներու, զգացման...
Ո՛վ լուծիւն, գայթակղութիւն... ո՛վ հրաշ...
Լուծիւն ալ արդ հրաշ...

Եւ փորձութիւն, հրա՞շ, բարի, փրկչական,
Զոհաբերումդ Հայկական...

Բ.

Ո՛վ ջիւերն հետտ արիւնին մեր ապագայ՝
Դուք որ կը շնչէք դեռ բարութիւնն արեւին,

Քամակներով, եղունգներով կօրակօր
Կերտած կամարներու մեր հոյակապ,
Օրրաններու զլխատուած աւերներու վրայէն,
Աճիւններէն ալ վտարանդի,
Ահեղօրէն, եղերնօրէն տրտաւկան,
Ճակատներու, կրծքերու մեր լայնքերուն,
Օրհասի պէս խոր, մարդկայնօրէն տարօրէն
Ծալքերն ու ակօսներն արիւնաբուխ՝
Գիտակցութիւններուն ձե՛ր արիական,
Բիբերու դէմ քննադատ՝
Հարազատօրէն բանալով՝
Կարմիր խօսքը մեր՝ ձե՛զ կը նետենք. —

— «Ստինքներէն իգութեան մեր,
Սպիտակ արեւն անծին սերմերու,
Վէրքի պէս, մարդու ձեռքով — ո՛վ տմարդութիւն —
Դէպ՝ մահն ուղիւօրէն արիւնեցաւ:
Աքսորանքի, մահանքի
Տարածքներուն սերմուած
Եղբայրներու, քոյրերու մեր սիրասուն
Լեարդներու, զանկերու
Անցան կարմիր անտառներէն անհատում
Բոկոտները մեր մտրակուած...
Սրունքները մեր անոնց թշնամանք չճանչցող բիբերէն,
Փշրուած առամներու տատասկներէն գթոտեցան:
Ներբաններու տակ, գուճերու վրայ մեր,
Ծնողներու երակներու փոշին,
Եւ թշնամի վէրքերու սպիւններ կը հանգչին:
Մտածումը, հոգիները մեր եղբայրութեան,
Արդար ու նուիրական վայելքի մ'ականդետ,
Զրկանքներու, վիրանքներու փոթորկոտ
Եւ անվճար մահերու ի տես՝
Վրէժին են ալ խաչուած... »

Ափերու, սրտերու մէջ մեր,
Փոխան անյիշատար աշխատանքի մ'առնին,
Քրտինքներու, բերքերու արդար աւերումներու դէմ
Պաշտպանութեան շանթերով լեցուեցան...
Աշխատաւոր կոպերով մեր լոյսի կարօտ,
Թշնամանքի եւ ամէն զինու դէմ բիրտ,
Սեմերու վրայ եւ տնդերու մէջ հայրենի,
Որպէս առու, որպէս մայր՝ համօրէն՝
Ինկա՛նք՝ յանուն պահանջներու արդար,
Ի խնդիր մեր եւ ցեղային ձեր գոյութեան արեւին...
.

Եւ չտեսա՛ք դուք՝ թէ ի՛նչպէս՝
Մայրեր հայ, մայրութիւններ սրբենի,
Դեռ լոյսի չբացուած մանչերով վարդաշուրթ՝
Նդերական մահը բեկուող ճիւղերով՝
Սուրհներու սարսափներէ նուազեցան...
.

Չտեսա՛ք դուք, թէ ինչպէս՝
Ալեհերներ անպարտ, պարմանիներ չինական,
Աքսորանքի լայն թիարաններու մէջ երաշտ,
Սովի, հրազէններու թոյներով քմահաճ՝
Կեանքէն ընդմիջտ ոսկրացան...
.

Չտեսա՛ք դուք, թէ ինչպէս՝
Սրբութիւններ ծոցերու կոյս՝
Անզիջ հոգիներու աւեր հաճոյքէն մաղապուրծ՝
Վազեցին խարոյկներու, ջուրերու
Մեծ ու դաժան մահերուն...
.

Չտեսա՛ք դուք, թէ ի՛նչպէս՝
Բողոքի մը դէմ արդար,
Յեղ մը համակ — հայրը ձեր լիութեան արեւին —
Ջիգերովն հուսկ ստեղծագործ,

Իբր ըմբոստ, իւրեւ հրոսակ՝
Նենգօրէն խաչուեցաւ...
Չսեցի՛ք, չտեսա՛ք, չ'ապրեցա՛ք դուք՝
Խաւարումի Դարն համայնական...
.

Չքալեցիք, չկրեցաք արցունքի ու արեան,
Նդերնի եւ ոգեվարի բեռներով...
.

Եւ մենք, խոշտանք ու վրիժաւոր կողերով,
Տառապանքէ, մահերէ ա՛լ անսարսափ,
Արդարութիւնը վաճառուած սերունդներուն մեր՝ հիմա
Մոլեկոսօրէն, բռունցքներով կը պահանջենք...
.

Կ'ուզենք ետ, ի՛նչ որ թշնամին խլեց մեզմէ,
Ի՛նչ որ մերն է, ի՛նչ որ մերիններուն էր...
.

Ուստի, թող քիմքերը ձեր, չյուզեն ճակատները մեր՝
Թէ ինչո՞ւ, վրէժը լոկ ուղխօրէն՝
Որդիներուն մեր մեացորդ եւ մատեաններու մէջ հայ՝
Ընդդէմ թուրան սերունդին ոճրագործ՝
Աներկբայօրէն՝ կարմիր չունչերով սերմանեցինք...
.

Գ.

Ո՞ր մէկ ստեղծանքնեղբայրուս ես հիմա,
Կապարական բանամ դուռը չկղպուած՝
Քերաններու, յոյր շրթներու գէմ կղեր,
Որոնք՝ պաշտմունքն հայ զնգերին ու սազմին,
Նկնութեան մեծ պատգամներու մականով՝
Մինչ ի մահ եւ ճերմակ ջարդեր թունեցին...
.

Եւ Ապրիլեան եղբերական պահերուն,
Խորաններէ Յնովին,
Գէթ նոյն այդ օուրը խորաններու ի խնդիր,
Չբարձրացուցին ըմբոստ խաչը Ղեւոնդին...
Ինչո՞ւ փլան, փլէին ինչո՞ւ պիտի՝

Սարսափներով, հրով՝ հիմերը կանգուն
Գիւղին, քաղքին եւ տաճարներու հետ դարաւոր՝
Հուրը արտին՝ լերան լանջի մարտիկին...

Ո՞ր մէկ սակայն, նզովքներուս ես հիմա,
Կապարական բանամ դուռը չկղպուած,
Կզակներու, թիկերու դէմ մամոնական,
Որոնք, պաճոյճ ատեաններէ հեռաւոր,
Յորդող արեան ու սովանքի յանդիման՝
Որոճացին, որոճուսով մ'ամբարիշտ,
Յոփութիւններն իրենց տգրուկ միսերուն...

Ո՞ր մէկ սակայն, նզովքներուս ես հիմա,
Կապարական բանամ դուռը չկղպուած,
Մայրերու եւ հայրերու դէմ բոլոր այն՝
Որոնք, մանուկ կրծքերէ հայ՝ խաչին հետ՝
Զկախեցին պատկերն Հայկին գիցական:
Եւ նման հայ բուրվառներու խուռկերուն,
Դաշտերու մէջ, բլուրներու վրայ սեպ,
Փրկութեան մը նոր լոյս ուխտով, հաւատքով՝
Բիրբերու դէմ չքանդեցին
Բոյրն ու բոցը վառողին...

Ո՞ր մէկ սակայն, նզովքներուս եւ հիմա,
Կապարական բանամ դուռը չկղպուած,
Ամէն մարդու, մարդերու դէմ հայանուն,
Որոնք, արժան արութենէ դասալիք,
Յուդայի պէս կորստական ու խաւա՛ր,
Հայ կողեր ու սրբութիւններ նիզակած
Թշնամական զինումներու ոճրախոյզ
Մէյմէկ վարձկան որսկաններն եղան...

Ո՞ր մէկ սակայն նզովքներուս ես հիմա՝
Կապարական բանամ դուռը չկղպուած...

21.— ՅՈՒՍԱՅԻ ԹԵՍՍ

Յուսացի քե պիտի գայիր դուն նորեւ,
Ո՛ր հովերու նամբաներէն, այդ չգիտեմ.
Դասարկ մնաց, կողերէն ալ կը հնչեն
Լիւմներ արիս, իբրեւ բողոք արիւղ դեմ...

Սպասումի նակաս մաշող ծանծրոյքէն,
Յիշատակի պոսկերնուդ ալ վրան,
Մշուէն ինչպէս՝ պարեգներում՝ ձորերէն,
Կ'իջնէ դեղին ժամանակը մոռացման...

Կ'ուզեմ հասնող կամփոյս կաթիլ առ կաթիլ,
Տակաւ շնչող անցեալներուդ դեռ կառչիլ
Յոյսի անձալ երիզներուն ընթանի:

Կ'ուզեմ որ դուն, տեսիլներուս յամառող
Թելումներուն նկունքեան դեմ հուսկ կոթող՝
Պահ մ'ալ ոգես զիս, պահ մ'ալ՝ որ կը հասնի...

22.— ԵՐԱԶԻ՛ ՊԵՍ ԿՈՒՊԱՅՍ

Նրազի՛ պէս կուգայ հիմա քեզի քե՛
Արեւներուս ինկաւ ի՛նչպէս բերուրթիւնն
Ոնիրներու կոյսերուն տակ երկաթե
Եւ սեպացաւ աչիւնուս դեմ մահու քիմ,
Ու մարդերէ ո՛չ ոք բնաւ՝
Ուղեղիս ցաւն իմացաւ...

Հովիտներու հեղեղներուն մեջ դեղին՝
Շանթերու ահ ու նիզակէն զարնուած
Մեծ հոտերու գառներու պէս անարիւն,
Կողերէս վերք եւ կոպերէս դալ ու քաջ՝
Ոչ ոք վերցուց, որպէս դամբան՝
Առկախ նժարը որբութեան...

Լուսինն դեմ, աստերու ասկ. գերդ արձան,
Ունայօրէն, դասակներս վերամբարձ,
Ափ մը լոյս ու ջեր հայցելէն յոգնեցան.
Եւ հակսիս, ո՛չ ոք, տարածքին դեմ անվարձ,
Նեւեղ բարութեամբ մը արձակ,
Շէրս մը արեւ, արեւէն տալ:

Ասեմական վնիւներով անարդար.
Որպէս հէն ու յելուակ մը անառակ.
Բիբերս հալեցան բաններու մէջ խաւար,
Եւ Երբեքուս լուսն օրհանքին դեմ՝ պապակ՝
Ո՛չ ոք, եղբայրօրէն բարի,
Երկարեց հացն, ջուրն կենդանի...:

Ողիսանքէ ներքաններս մաշեցան,
Կոտրեցաւ ցուպս նմոյսն իր կոր թիկունքէն.
Շուններն օտար հերձին գուններս հոլան,
Եւ գիւղերու քիւ մը լաներն, ինձ. ամէն,
Հայհոյեցին...: Ու ես, գութի
Սովանքին համար լոկ լացի...:

23.— ԿՐՆԱՍ ՉԼԱԼ ԱՐԻՒՆ...

Լանջդ է կանաչ, երակդ արեւ,
Զարնուած Ապրիլին, Յուլիսին.
Գինին ես երբ նոր, արդարեւ,
Դեռ չհանգչած գութին մէջ հին,
Կրնա՞ս սիրոյ չ'առնել դուն թել...:

Սղոցուեր են նոր ու շնչեղ
Ուռերն ու յեցն եսիդ ամէն,
Եղեր աշխարհն քեզ այնքա՞ն նեղ՝
Ուր կը փերի թելումդ բունէն,
Կրնա՞ս չլալ արիւն՝ արցունքի տեղ...:

Որբանքէ, տես, գուններդ կրկին.
Կը հեւան աշուն կարկուտէն,
Մինչ լոյս Տեօլիդ միսը մազլին՝
Կ'անցնի բիբեղ անզոր նորէն,
Կրնա՞ս չ'առնել սեւն աւերին...:

Կողդ է բացուեր ախտերէ հէն,
Լուսինն հետ եւ աստերուն,
Կրունկներդ վեր սա հոլէն,
Կրնա՞ս աստիլ, լուսանալ դուն՝
Գիշեր մը՝ ցալին գիշերէն...:

24.— ԵՊԵՄՆ ԱՄԲՈՂԶ ԲՕՇՆԵՑԱԽ...

Մուսկներուդ գինիէն եղեմն ամբողջ բօցեցաւ.
Նըզակումիդ վերքերէն, հիւս՛նդ է դեռ, հիշդ արեւն,
Մարդուն պէս հին, մարդը նոր: Մեծմեղմ՝ էիր գունհարկաւ
Ուր կապոյսին ալ առիւր արիւններ լոյս երակէն...:

Որքա՞ն ջիղեր, ծաղկապատ փառասանիդ մանգաղէն,
Մանուկներու պէս շուտան արեւով ու փառածով,
Ինկան իրենց արուրեան մէջքին վրայ տրտմունքն,
Եւ հանգչեցաւ ծիծաղրդ որպէս դազալ անոնց փով...:

Հեռո՛ւ, քիչ մը միտս հեռո՛ւ կ'ուզեմ քլաւս դուն ինձմէ.
Բաւական է՝ որ լսեմ ձայնդ լոկ՝ շունչեղ հեռու.
Հնձանիդ մէջ կ'ուզեմ որ հասնումդ գեղց կոխոտէ՝
Մինչեւ յառնումն հոգիին՝ որ զարկիր ամէն մարդու...:

25.— ՀԱՍՆԻՍ ՊԻՏԻ ՀՈՆ...

Հասնիս պիտի հոն, ու մնան էս ամեն
Տասասկներ, խուրեր կրունկիդ փոշով,
Հոգիդ սիրոյ երե նամբեն լոյս արդեն՝
Հասեր է իր Հաւասփի Մեծ Աղբիւրին՝
Ուր յոյսն է կեանք, ու կանաչ միշտ ուռենին:

Խանձի պիտի գո՛ւտ տալու կը գիշերին,
Խեղ ու խելար որումներուն հակերով,
Բիբերն երե սրտիդ բարւոյ կրակին
Ջարմուր եմ խոր յատակին, կողերուն,
Որուն անգղեր չեն իջած մօտն ու հեռուն:

Ժառանգն ես ու ժառանգորդը դուն նաեւ
Ասդին, լուսնին, ջիղերուն ալ սա կաւին,
Ջահաններուդ կեռն երե արդարեւ,
Խաչին երկար նամբաներուն, առանձին,
Ծանօրեմն ու կարմիր՝ հակեր է գետին:

26.— Կ՝ՈՒՋԵՄ, ԲՈՅՐ ԻՄ ՈՐ...

ՔԵԶԻ՝ ԲԱՐԻ՝ ԲՈՅՐ ԻՄ...

Կ'ուզեմ, քոյր իմ, որ բնաւ,
Այգէն առաջ, այգէն վերջ,
Խոր քե ծանձաղ տրամուրեան
Չըլլան շաղկն շնչահեղձ՝
Բիբերդ գուարք ցնծղան:

Կ'ուզեմ, քոյր իմ, որ քերել
Ըլլան քայլերդ այնքան՝
Հոյին, քարին սա վրայ՝
Ուրկէ չզգաս դուն մահուան
Փուշին յոյզը կրեայ:

Կ'ուզեմ, քոյր իմ, որ քու միշտ
Ջոյգ ափերուդ մեջ տեղան
Հազար բարիք մարդերէ. ~~...~~
Եւ ըլլաս դուն ալ նոյնքան
Բարիք՝ լոյսին մեջ լուսէ:

Կ'ուզեմ, քոյր իմ, որ երբեք,
Կոխես ո՛ր բոլս ալ հողին,
Չ'իջնէ նակսիդ լուսնկան
Գուռերը մոյգ գոթին.
Ու ծաղկիս վեր գերդ տուան...

Կ'ուզեմ, քոյր իմ, որ դուն միշտ
Քրքում մ'իմչպես հոգեւան,
Սրտիդ վրայ՝ լանջիդ քակ,
Միւռնոն հողին նայիւրեան
Կրես սիրոյ բոցը քալ:

Կ'ուզեմ, քոյր իմ, որ դուն միշտ,
Շող ու ջերմին արեւին
Ըլլաս այնչա՛փ մտերիմ,
Ու այդիեդ չպակսին
Մեղրն ու գինին Յուլիսին...

27.— ԱՌԱՆՑ ԵՐԲԵՐ ԳԻՏՆԱԼՈՒ...

Թրքիւն երգիդ, քիբեռ հայփիդ հետ նորէն,
Մարգեր բացուող արծաթին պես աղբիւրին,
Կ'ալի գոգը լոյսին, կ'անցնի ալ վերէն
Մտերու՝ ուր սիրոյ քրքեր կ'արիւնին:

Հրքիւ մ'է դառն հունչերուդ դեռ պարման՝
Ու կապոյսին իջնելէ ետք լողանքին,
Վարդերն ինչպէս մայիսներու հոտեան,
Կ'ըլլաս գինի՝ փմբերու ջեր պապակին:

Կ'անճարեւես դուն հուռուրներ բարկ՝ մսերու՝
 Ռոնց աւիւն է դեռ աւելի համագոր.
 Կ'ըլլաս փրփում յոյր եւ սովանք մ'եղերգու,
 Նեճիդ հպած այսերու գիրգ ու մոլոր:

Ու կր քայես, առանց երբեք գիտնալու՝
 Թե բիբերեդ մին ցերեկ եւ միւսն ալ,
 Մանչ լանջերու սարածին, ամեն առտու,
 Կր սերմանէ գիշերներ խոր, անթաւալ:

28 — ԻՆՉՈՒՒ ԿԸ ՀԵՌԱՆԱՍ...

Լոյս շունչն համակ մարդոց տօլին ջիղերուն
 Նետող ցայգալոյսին մահուան պես հեշին,
 Տրամանն է իր դեմքիդ վրայ շուարուն,
 Համբոյրներուն քակեր նստէն ցուրտ գոտին:

Ինչո՞ւ բիբերդ, դեռ անաւուն, կր մսին,
 Կան բեկումներ հակսիդ վրայ յոյսերու.
 Մի՛ քաշեր դուրս եզրէն սրտիդ անդունդին՝
 Պարապուրիսն՝ աւուրած աղուր սերերու:

Մեխակ մ'ինչպես ծառաւ գիշերի շաղին,
 Գլուխդ կրկին. հոսանն հերքիդ մթաւուն,
 Կ'ալին ուսէ ուս համբօրէն՝ տրամագին,
 Մինչ կ'արիւնի կարապն հոգւոյդ ջուրերուն:

Ինչո՞ւ հասնող մեծ աղօթքի մը պես դուն,
 Կր հեռանաս կեանքին ձեռքէն, խուկեցնէ.
 Մի՛ վաղ քանդեր ակօսներդ զարնան բեղուն՝
 Ուր պիտի՝ լուսէ ծաղկին շուշաններ նստէն...:

Ինչո՞ւ, հասնող մեծ աղօթքի մը պես դուն,
 Կր հեռանաս կեանքին ձեռքէն, խուկեցնէ...:

29.— ՊԵՏԻ ԵՍ ԻՍԻ ԱՌ ԻՍԻ...

Չ'իջած դեռ գետին,
 Գունիդ յանգիման,
 Աւան մը դեղին
 Սարսուռն ու մական,
 Ա՛յ աղուրս, քակաւ,
 Ճակտով մ'անվարան,
 Պեճ ես խաւ առ խաւ,
 Կեանքին այս խոպան,
 Արձան գոտին,
 Տեսիդ Մայիսին
 Անցնիս նկարէն,
 Կանաչ կարկաչին...:

Բայց. ո՞վ, քակաւին,
 Հասնելէ առաջ,
 Կաւին այս կողմէն,
 Ափին մեջ բուսած
 Տեսաւ ժպտօրէն
 Յոյսի խնկեցնին...:

Պեճ ես դուն սիրել,
 Ասել ալ նորէն,
 Ի՛նչ որ անել
 Ճամբու մը մեջքին
 Ցաւով սիրեցիր:

Պեճ ես տրամագին
 Շրթներդ, կարմիր
 Թե ներմակ սիրոյ
 Դողդղան ոնէն,
 Մինչեւ որ մոխիր
 Դարձած համօրէն,

Լոյսերուդ բոլոր
Խուրձովն հին ու նոր,
Ձերդ լնի շողից,
Գոլեմ այս կիրճից՝
Վերանաս երկից...:

30.— ՔԵԶԻ ՀԱՄԱՐ, ՔԵԶԻ ՀԵՏ...

Քեզի համար, քեզի հետ
Կ'ուզենք ըլլալ, ո՛վ Արմէնիա,
Մեծ ու փոքր անձկութեանդ յուռ ժամերուն,
Եւ կրել, բաժնել աներկբայ,
Ամէն տաժանք ու սարսուռ,
Որ ոխութեան, դաւանքի
Խոր ու մթար փապերէ՝
Պայծառ վազըդ, հայեացքիդ
Սահմաններուն դէմ կ'աճին...:

Պիտի երբեք փոթորկոտ
Աւերմունքի խաւարական պահերուն,
Մենք, զաւակներն ստիւքներուդ հարազատ,
Թիկունքներէն մեր առաջ,
Տեսներք կորսնքն ու նկնումը վայրապար՝
Թիկունքներուդ, գուճերուդ...:

Քեզի համար, քեզի հետ
Կ'ուզենք ըլլալ, ո՛վ Արմէնիա,
Երբ սա հողին ու կապոյտին
Մեր սրբազան եզրերէն,
Տերեւաթափ մ'ինչպէս աշնան դալկահար,
Մանգաղներն հեռ՝ խօլ ու խուժիկ ցեղերու,
Հին ու նոր հալիւներու մախանքով,
Անգամ մ'ալ դէպ՝ եղբունի
Կ'ալին կարմիր ռազմադաշտերն անցեալի:

Պիտի երբեք քինայոյզ
Թշնամանքի՝ դարանակալ թէ ծանօթ,
Հասնի ցաւը նիղակման՝
Լանջերէն մեր առաջ՝ լանջիդ գոյութեան,
Արցունքի մեծ հառաչանքով իր տամուկ,
Եւ վիրանքին մահասփիւռ արճիճով...:

Քեզի համար, քեզի հետ
Կ'ուզենք ըլլալ, ո՛վ Արմէնիա,
Լեռներուդ սեպ բարձունքին,
Թէ դաշտերուդ մէջ յուռթի,
Եւ կրել, բաժնել աներկբայ՝
Ամէն տաժանք ու սարսուռ՝
Ի խնդիր կողիդ խաչեալ սերմերուն,
Եւ Լոյս Տեսլիդ նոր միս ու արեան զգենման...:

31.— ԿԸ ԳԱԼԱՐԻ . . .

Ահա, նկուն յոյսեր մեր, Տե՛ր, նորէն,
Քու գերագոր ցուպ ու գահիդ պեմ կ'անին.
Կը դալարի խորհակուած ծառն հին՝ բուռն,
Եւ կողերու հայ՝ կ'իջնէ խաղ ու արիւն...:

Արնավայրներն՝ ծաղկոցներու նկարին,
Եւ սել սարսուռն ու անանք մուք մանուան՝
Մայիսներու գեփիւններու կը փոխուին,
Ու կ'իյնայ դալկն՝ անհառներէն խօլ աւեան...:

Սոխակներու կսուցներ վերսին,
Կը բազմանան վարդերուն հետ մեր հիմայ,
Եւ թաւահակ հակասներու տարածին
Կ'ալի լոյսն՝ ու ժպիսն՝ Երբներու վրայ...:
Մախանքն օտար, սահմաններէն մեր անդին,
Փլաւ սուրին, մոխրին վրայ իր դժնե.
Յիւսիկ, Տե՛ր, փոքր հօսքդ սա կրկին.
Թող որ ոսոխն անարգանքն իր լիզէ...:

Վերք ու արցունք դարձած աղօթք ու երգեր.
Կ'զգենուն վառ զուարթանքն հին Նայիրեան.
Եւ կոչնակներն ու կտուրներ կարեւիւր՝
Օրհներգութիւն, ալեւիւր Քեզ կը կարդան...:

Ոսկերնու սակ՝ կ'ուռնանայ հողն Հայրենի.
Կապոյտ է արդ, կանաչ՝ հորիզոնն հեռուն.
Մայրութիւնն հայ՝ Նաւասարդեան երբեմնի
Կը դառնայ իր ուղիներուն, փառներուն...:

Տէ՛ր, ա՛յ լոյսի պէս իջիւր Դուն՝ ոգելին,
Ամէն առաւ, ամէն գիշեր, իրիկուն,
Կանթեղին մէջ Լուսաւորչին, էջմիածնին,
Եւ սրտերուն Աւարաւան՝ Հայկազուն...:

32. — Ձ Ա Տ Ի Կ . . .

Այսօր, վաղն ալ դեռ, երեք օր լման,
'Իեմփիզ սարածփն ժպիտներ մանչի
Եւ բիբերուդ զոյգ լինեալուն վրան՝
Բարութեան կրես պիտ' շող մ'աւելի:

Այսօր, վաղն ալ դեռ, երեք այգեր դուն,
Սոխակներու ձիգ գեղգեղէն առաջ,
Կոչնակներու պիտ' լսես ալելուն՝
Շարականներու խունկին պլլուած:

Այսօր, վաղն ալ դեռ, երեք առաւօտ,
Որպէս զոյգ մը սրտով սպիտակ,
Երգերու տակ քէ աղբիւրներու մօտ,
Կիսես հաւկիթներ պիտ' կարմիր ու սափ:

Այսօր, վաղն ալ դեռ, եւ ամէն ժամ ալ,
Հագիդ հակսիդ հետ պիտ' է մտերմօրէն՝
Կրէ հառազայթ մը, գոյ մ'անալլայլ՝
Գլած Մեծ Քարին Մեծ Հառազայթէն...:

33. — Մ Ի՛, Մ Ի՛ . . .

Մի՛, մի՛ մեղկ ու վհատանքի շեշտերով,
Հնձեր ճակտին յոյսերը նոր սա՛ տղուն,
Որ դեռ երէկ, ամբողջ սիրտը պատառուն.
Գուճերուն իր նետած կարմիր քամակին՝
Հասաւ դարնան չողերուն...:

Ընձիւղն է ան ցեղին Արմէն գերագօր,
Որուն բազկին ծաղկումներուն տակ բերրի,
Շնչեցին լոյս—լոյս մ'որ չողիւն է այսօր՝
Ռազմիկներու Մեծ Տեսլին հետ փրկարար—
Կուր—Ալիսի դար ու փապերը վայրի...:

Նետն է ան կեանքին աղեղին՝
Հանջի մ'արի՛ խոշտանք, որ՝
Թորգոմազուն ծնաւ Հայկն աչագեղ,
Կերտեց Արմէնն Հայկազուն զնդերներն,
Ու դարձեալ՝ արմենական՝ պարպեց
Մեսրոպն աստուածընկալ՝ հանձարն
Արամազդին՝ անոր գանկն...:

Մահուան մը՝ ոչ ոք խռով՝ տարածած
Ոգեվարին, գթահայց
Փակեց կոպերն անոր ծնողքին:

Արցունքն է որ կ'ընծայէ վսեմանքն
Յաճախ կեանքին՝ Դարաւոր
Ջրկանքներէ եղան հայրերն արարիչ
Եւ ան անոնց տառապանքէն գերագօր:

Երազն է ան մեր կապոյտ,
Ջրգեղումը ջիղերու
Խարոյկին մէջ և արցունքին մահափէր՝
Արմէնասաղմ անտառին այն հրդեհին՝
Որ մարդկայնի բռնկեցաւ դեռ մթար
Գանկերու թաւ անտառներու հրդեհով...:

Նիւթը կեանքէն եղաւ գերազօր,
Հզօրները զութէ սնանկ
Եւ չլսեց ո՛չ մի Եհով,
Ճիշերուն հետ իր մանուկ,
Ուսելու թիւնն աւոր ցեղին արնաքամ:

Անարգուած մսին ու խաշուած սերմին Արմէն՝
Բողոքն է ան հատու,
Եւ սրբազան Յարութիւնը հրաշափառ...:

Լոյսն է հիմայ, մարգը դայար ու փթթուն՝
Անզուսպօրէն արգարութեան լոկ կարօտ
Շնչումներուն մեր ընդվզող...:

Թող որ, հողին, երկնքին խոռվքէն՝
Անցնի ա՛լ ան՝ փառքերու նոր
Աշտանակումներու ճամբայէն...:

Հերիք չէ՞ որ հովն աշնան
Անցաւ յոյսին ճամբաներուն մէջքերէն
Եւ Տրտմութիւնն՝ եղերգներուն վիրաւոր
Աձեց աղին՝ յանջքին տակ անոր:

Անոր համար, նժդեհանքի զոներուն,
Ջուր թէ գինի նո՛յն համն առին, նո՛յն ընթացք,
Բայց, տիրաբար, ցեղին հետ իր խաչակիր,
Շալկած բեռը՝ դեռ չմեռած հին ցուին՝
Անցաւ կեանքին խարսխին...:

Թո՛ղ որ կրած վէրքի հարկին համազօր
Ոգնն չրթներն հիմայ երգ—երգոցն հզօր,
Լոյսին բարի՝ անստուեր
Եւ գիշերի դեռ կանգուն
Գանկակառոյց յոյր գահերու յանդիման...:

Մեծագոյնն է ոճիրներու արդարեւ՝
Դիակներու բարկ բոյրերէ այսահար,
Հրաշօրէն մի անգամ
Նշենիի ոստին թառած սարեակին
Յեցն ու աւիւնը խորտակելու նկրտել...:

Չունեցա՞ր դուն, ինչպէս ան,
Նուազագոյն բեռովը գէթ նժարին,
Սա աւեր ու հապէ սնանկ հիւղերու
Վշտի ծուխին միշտ հանդուրժ
Աշխարհին մէջ մարմարասիրտ, դրուժան,
Անեղ ուղի և շիթ մ'արցունք լանջքիդ տակ:

Յաւէն սե ու թաւ յօնքերէն ես անոր
Տառապանքին անցաւոր
Խմաստութիւնն ու հզօրանքը կը կարգամ,
Որ չընձեռուած նուաճման մ'քառուղի
Թերափներէ՝ Մեծ Արեւին կ'ընթանայ...:

Մի՛, մի՛ քու մոյգ ցոնքերովն ափերուդ
Մշուշօտեր պայծառ անդերն հողին.
Ոճի՛ր է այդ՝ ոճիրներէն մեծագոյն...:

34.— ԹՈՂ. ԱՅ ԱՆԳՈՒԹ...

Ի՛նչ որ մնաց խորեակէն, բո՛ւ ալ յոյն ալ ինձի.
Կր յուսամ դեռ, քանի կայ մօրն ոստ մը բունէն,
Նեւեղով գայն նոր հող ու կողի մ'աղբիւրին,
Բռնել լոյսէս հին՝ նոր լոյս ու գոլ մը նորեւն...:

Դարունս ամբողջ, տղայ մ'որպէս կեանքէն համբակ,
Համբոյն ու խենդ, սիրոյդ Յուլին ծախեցի.
Այգիներուս ամառէն դուն անցաւ շիտակ,
Նախ ողկոյզն, հուսկ խորելով գինիս առունի...:
.

Թո՛ղ, ա՛յ անգուր, ի՛նչ որ մնաց, ի՛նչ որ ինձի
Կրնայ տալ, ու քանի գիտ դեռ, ցոյցէն առաջ,
Մայիսներու հին մեխակներուն նամբէն բերի,
Ակօսի մը նոր շունչին ու տեսլին կանաչ...:

Թո՛ղ, ա՛յ անգուր, ի՛նչ որ մնաց, ալ յոյն ալ ինձի...:

35.— ՉԷՐ ՀՈՍ . . .

Չէի, չ'ըլլամ ալ հոս պիտի,
Սիւնին, հիմին սա ազոյցով.
Հերի՛՛ք մահիկներ մի քանի,
Մինչ տուրեւուն քափը հասնի:

Քա՛ր: Ո՛չինչ, ան իմ տառապած
Մտերուն որք աղօսներուն,
Որպէս մեռի, հայր մ'անձնուրաց,
Խրեց յոյսի ուռ մը կանաչ:

«Բանին կենաց» ամուլ ու չոր
Օրօրեց զիս կարկաչներով.
Առա՛ւ, տալու փոխան, ի՛նչ որ
Բխե՛ր ինձ պիտի՝ աղբիւր մը նոր:

Մնա՛մ. մնամ ալ, որ խորե՛ն
Հասնիմ հին ու նոր ջուրերուն.
Ո՛չ. ան գիշեր մ'է, բու մը հե՛ն՝
Շպարին տակ յոյսերուն շէն...:

36.— ԶՈՒՐՆ ԿԵՆԴԱՆԻՐ . . .

Համբարին, կաւին վալ սա՛ նորէն՝
Տրտմութիւններու գործ ու լարմուն,
Կը դողդոջեն. Տե՛ր, ցուրտէն, քաթառէն,
Գուները մարդուն՝ առտու, իրկուն:

Լերկ են, խիճին պէս Սողոմի լճին,
«Զուրիդ կենդանի» վարդէն, կանաչէն,
Լանջ ու նակասներ ամեն նոր ու հին՝
Որոնց յոյս յառման, այնքա՛ն անձկօրէն,

Գեթեմանիին մէջ որք մ'որպէս մեկին,
Արիւնեցար նախ աչկերուդ յոյսէն...:
Աղաւնի թոյսն է, տես, ինկեր կրկին,
Ժայռերու թուրին՝ Կեանքին կապոյտէն...:

Իջի՛ր. Տե՛ր, հունձփ բազում համբալէն,
Ի՛նչ՝ ծովերու քէ եզրը ջրհորին,
Ուր, ցամաք շրջով Քեզի կ'սպասեն՝
Սամաւացի մեր դորակներ սրտին ...:

Իջի՛ր. Տե՛ր, տար մեզ Զուրովդ Կենդանի,
Գիշերէն այս քաւ՝ Խաչիդ Արեւին...:

37.— ՅՈՒԴԱ . . .

Համբարի ալ. ինչո՞ւ քալես դեպ՝ շնչման՝
Մտուն արծաթին դամբանին խաւարէն.
Ինչո՞ւ նահին պարն ուղեղիդ՝ ի՛ր յանցման
Չ'ընդհատի ժայռերուն սեպ, եւ ապօրէն
Չ'ըլլայ նակիդ դեմ յոյս սեւ, փուռ ու ցաւ:

Աստղն անձաւին՝ հրաշքէն պահ մ'աւանդաւ.
Մոլանէդ մթաւ՝ շերտեց ժամը բարութեան.
Դուն Հաւաստին եղար հասնումը վերջին,
Որով, ողջոյնդ՝ արցունք, համբոյր ալ դարձաւ՝
Նիզակումներ նոր, նոր յառնում մը մահուան:

Ձիթենիներու խաղաղուն մրափին՝
Մեղքիդ իջաւ ձիւնն ու կարկուսը վայրի.
Շուռաններն հոն, հաւաստի փոքր ածուին,
Այնքա՛ն վաղ, մեծ խորեակումեղ դալկացան.
Համբարի ալ՝ որ նոր այգե՛ր դալարին...:

38.— ՊԷՏԻ Ի ԸՍԵԼ ԱՆՊԱՏՃԱՌ . . .

Չ'ըսի որ մը բնաւ՝ բէ կը սիրեմ քեզ,
Բայց ի՛նչ բարիք ու գործանք կենդանի՝
Ու կրնայ տալ սիրտ մը սիրոյ վերջապէս,
Տույի ամբողջ, առանց հաշուի, եւ քեզի...:

Տուի ամբողջ, առանց հաշուի, ես քեզի...
Բաժնուեցայ բարեկամս ասիերէ.
Հասան ինձմէ հաւազասներ արիւնի՝
Արիւնիդ մեծ փոքորէն՝ որ կը բաժնէ...:

Դո՛ւն ալ երբեք, յայտնապէս, որ մը ինձի
Չ'ըսիր քե՛ կը սիրեմ քեզ զո՛ւ պէս,
Բայց երբեքեդ, հայեացքներդ նշանի,
Կարդացի քեզ՝ սիրոյս աչով գաղտնապէս...:

Դո՛ւն ալ երբեք, յայտնապէս որ մը ինձի՝
Չնշեցիր լեզուէդ խանձեր կողերու,
Որ լոյսի եւ գիշերին մէջ աւելի՝
Հազան սիրոյ հուրէ շապիկն այցելու...:

Հոսեր են երբ՝ կողերէ գոյգ արեւներ,
Եւ լուսաներ յայտնու հուսկ սրբակէզ,
Պե՛տք է քսել, անպատեհ, շրթով մ'երեր՝
Թէ կը սիրեմ քեզ, ա՛յ աղուորս, վերջապէս:

39.— ԴՈ՛ՒՆ ՊԵՏԻ ԵՍ ՏԱԼ...

Դո՛ւն պէտք էս տալ ոչասկիտն անոր հայեացքին,
Թէեւ կողեդ շաղուեցաւ իր կողը կաւ.
Սերմն այդ, առանց յարութեան մը նոր կրկին,
Ըլլայ պիտի քաղարիդ բոյրը բնաւ...:

Կան միտակներ, վայրուքներն ալ խորունկ,
Մտին, ոսկրին մէջ դեռ ազոյս այդ մանկան.
Սլացնեւրու մօտ վսեմ, չե՛ս տեսնիր դուն.
Նսեմանքը հոգիի մեծ նկնաւթեան...:

Դո՛ւն պէտք էս տալ արեան այդ նոր՝ նոր արեւն,
Եւ աշխարհ մը նոր՝ նորին նոր խմորէն.
Հարկ է որ ան՝ ըլլայ եղբայր արեւին,
Եւ հեռու՝ խենդ հեղեղներու սանձանէն...:

40.— Կ՛ՈՒԶԵՄ ՈՐ ԿԱՆԳՆԻՍ ԴՈՒՆ ԱԼ...

Կ՛ուզեմ որ կ'անգնիս դուն ալ,
Չրեկրեկին գուճերդ ամէն տօտասկէ:
Եւ քիթերէդ, տեսլասոյդ,
Առաւել քան միլիոնին
Նահատակեալ կարմիր վրէժն հրդեհի:
Հերի՛ք հանգչին՝ թաթեր արնոտ՝ լանջերուդ.
Հերի՛ք քրքիչներ վայրագ,
Բռնող մահու, ոյստ թեւն,
Կողերուդ զոյգ նիզակուած,
Տառապանքիդ և արցունքիդ
Անդունդներուն դէմ նետեն...:
Հերի՛ք բերքերն անդերուդ,
Լոյսը գանկիդ ամէն դար,
Ուղտերուդ հետ դալար,
Սուրբ սեմերուդ վրայ մորթեցին...:

Կ՛ուզեմ որ կ'անգնիս դուն ալ,
Մոռնաս մանկայ հայցանք ու լաց,
Շտկես, ընդմիշտ, նկնութեան թէ վհանքիդ
Փորձութիւններուն կշիռով,
Քամակդ դարբերով կորակոր...:

Պէտք էս կ'անգնիլ, զրահուիլ ալ,
Չգեցած նոր ջիւղ ու արիւն,
Արարատիդ պէս հզօր,
Մասիսիդ պէս ահաւոր՝
Մինչեւ որ՝
Ոստիներդ իրենց դառնան
Անարգութեան օրներուն.
Մինչեւ որ՝
Մարտանքներուդ յաղթանակին փոթորկէն
Աղեղուի ալ ծիածանն՝
Ի խնդիր քու լոյս ու արդար
Վայելքներուդ Հայկական...:

Կ՛ուզեմ որ կ'անգնիս դուն ալ,
Դառնաս կրկին հայրերուդ
Հին ու ժերուն, Հանձարին...:

41.— ԶԳԱՂ ԽՈՐԷՆ .

Զգա՛լ խորեն՝ որ լոյսի մէջ ամեն օր,
Ցաւին կապար զիւրեքն՝ շուրջը կը հալի,
Եւ պարպաւած կողերուդ դէմ ախտաւոր՝
Կը յամենայ մեծ Լուսքունն ըզմուած,
Մահ մը չե՛ս այս՝ մահերեն ալ շատ վայրի...

Զգա՛լ խորեն՝ որ ցաւէն շուրջը կը հալի....

Լանջիդ ցաւ դեռ անբուժուեալ, անաշուն,
Մսի՛լ յուսովդ ամբողջ ձիւնին սարսուռէն,
Եւ ուտերուդ վրայ ամեն մարդերուն՝
Պանրանայ լոկ անգթանքը անպարեն՝
Ըսե՛ք՝ հոծի, չե՛ս ուզեր մեռնիլ հիմայ դուն....
Լա՛նջիդ ցաւ դեռ անբուժուեալ անաշուն....

Սսսգիդ հերձ եւակներէն համաբար՝
Ըմպես արիւնդ՝ ումպ առ ումպ՝ եւ ժամ առ ժամ,
Մինչ գուն ու հսկսիդ յայնքերուն՝ անդադար՝
Ցաւի ցաւն իր ցուրտ կարկուտը անվարան,
Ինչպէ՛ս կրնաս չ'իյնալ լոյսիդ գանձէն վար...
Ըմպես արիւնդ՝ ումպ առ ումպ անդադար...

Ծամես ինքզինդ գալար-գալար հոգիով,
Իայց չհասնի բոլոր հոլին շրթներէդ,
Եւ զարնուած մարտիկի մը պէս վրդով,
Պաղատելով չհասնիս շիրմիդ անհետ,
Մսած չե՛ս բլլար դժոխքն այս կրակով....
Ծամես ինքզինդ գալար-գալար հոգիով...

Ծեծուած բլլան բիբերդ դալուկ մականով,
Հայեացքդ խեղդի շառապանիդ ջուրերէն,
Եւ ուղեղիդ յէցն ու դէկն ալ անհողով՝
Փչի՛ն իրենց մեծ ու փոք փոքորէկէն,
Ինչպէ՛ս կրնաս կրել նոր սիրտ ու գորով...
Եւ հին լնիդ դառնալ կապոյտին նորէն...

Այսպէս, ահա, բաղձանքներուդ յանդիման,
Ցամենայ դեռ Սեւ Թռչունը փրկարար,
Եւ հասնելով չ'հասնիս օր մը յման,
Ըսե՛ք, հոգի՛ս, լոյսիդ խունկովը գոհար,
Մահ մը չե՛ս այս՝ մահերն ինչպէս անվախճան...
Ըսե՛ք, հոգի՛ս, լոյսիդ խունկովը գոհար....

42.— ԱՌ, ԿՈՒՏԱՄ ԶԱՅՆ...

Առ, կուտամ զայն, նիւղ այս պահուս, ես քեզի,
Սիրտ ամբողջ, բարի սրտիդ փոխարեն,
Որ այնքան լուռ՝ լուրջեանդ դէմ կրեցի,
Մինչ ան՝ ամեն ասեմ՝ բուկդ էր արդեն:

Զիս դուն կապոյտ երազներու նետեցիր,
Տուիր աւին՝ քախմանք փետոյ պատկերէդ.
Կ'ուզեմ, անցիր, յոյսերովդ արդ ծանրակիր,
Գարուններուս դալարիքէն արփաւէս... :

Ա՛ռ, երկու սիրտ՝ մէկ արիւն է ան հիմայ,
Մէկ խոն միայն՝ երկու փայլով տեսլասոյդ.
Թո՛ղ որ առագաստ մը, լաստ մը լոկ իր վրայ
Կրէ մեր լոյսն ու ծաղկոսի ամեն յոյս... :

43.— ԻՆՉՈ՞Ւ ԵՂԲԱՅՐ...

Ինչո՞ւ, եղբայր, սա հարկաւոր պահերուն,
Զկարենամ տալ քեզի
Պտուղներէն, արիւններէն կողերուս,
Դուն որ անոնց՝ հոգիիս հետ կրեցիր
Սարսուռներն ու բեկումները տարածամ,
Եւ պարզեցիր, կեանքիդ լուսէ սափորէն,
Որպէս լոյս ու պալատան,
Կեանք ու արիւն՝ արեւներէդ անձնուրաց:
Հայեացքդ աղուոր և դէմքդ ցեղիդ պէս աննենդ,
Ի՛նչ հոգեկան փոթորկի
Եւ անձկութեան ձիւր ժամերուն ճամբայէն,
Դիւցազնական զոհաբերմանդ կշիռով,
Որտիս կապոյտ ափերուն
Իրենց պատկերն ու կնիքն են դրեր.
Եւ սենք հիմայ, հողին ցաւէն ա՛լ եղբայր,
Պիտի կրենք, նոյն արեան հետ ցեղական,
Ճակատադրի նոյն հարուած՝
Եւ նոյն նիզակն ու կապարձը՝ վահանով՝
Ընդէմ ամէն թշնամանքի, ոխութեան:

Բազուկներէս՝ դնդերներ,
Թիկունքներէս տառապած՝
Քեզի ոսկր ու ջիւղեր,
Եւ լեարդէս՝ արիւնումներ կը պարտի... :

Ինչո՞ւ, եղբայր, կամքիդ յարը դուն հիմայ
Չ'արձակես իմ բաղձանքներուս յանդիման
Ու չրլլան մեր ակօսները զոյգ կեանքին՝
Նուիրման մեծ արեւներով լուսաւոր... :

Ինչո՞ւ, ես ալ չկարենամ, ինչպէս դուն,
Ճակտիս վրայ, ճակտիդ դէմ,
Արժեւական զոհարարման վեհանքին՝
Կրել Աստղն ու Լուսինը պայծառ... :

44.— ԱՂՈՒՈՐ ԵՍ ԴՈՒՆ...

Աղու՛ո՛ր ես դուն, շա՛ս աղու՛որ...
Չնաբակուած որպէս նոր կալ՝ կարասին՝
Աւուններու մեղրին համար, գինիին.
Շրքներդ Մարտի կակաչ, վարդեր են բոսոր՝
Բացուած անուշ լներու խաժ հայելիին :

Աղու՛ո՛ր ես դուն, շա՛ս աղու՛որ...
Աչներուդ զոյգ ծիածանին սուրներով.
Ծաղի շերտ մ'է, ցնծոյ մը ցնծաբով,
Դեմքդ եւ մօրն եւ հայեացքդ անմոլոր՝
Ճաղուած անփուշ սիրոյ ջրին ոստերով... :

Աղու՛ո՛ր ես դուն, շա՛ս աղու՛որ...
Առօրեան արեւներուն դէմ բացուած
Ջրանոյ լոյս իրաններու պէս դեռ բաց՝

Աղու՛ո՛ր ես դուն, շա՛ս աղու՛որ...
Քայլ ու երգիդ նոր նժարով աննախանձ... :

45.— ԸՍԵ՛Ն ԹՈՂ...

Չ'ըսի՞ն միթէ, ըսե՛ն բոզ, բերնի քանի լայններով,
Ի՛նչպէս, ո՛ւր որ, որքա՛ն ալ կ'ուզե՛ն, որքա՛ն մաղերու՝
Թէ դնդերներն են արձակ ու ջահիլ դեռ նսկասով,
Սեր չնանչցած, չծխած զղան սա՝ մեզմէ հեռու... :

Չ'ըսի՞ն միթէ, ըսե՛ն բոզ, կաւի իրենց շրթներով,
Թէ խելար է, սնանկ ալ արժաբներու բեռներէն,
Տղան սա՝ դեռ չ'անցած գինիներու հուրէն բով,
Եւ նիզակուած՝ կողերուն իր երկու մեծ բերդերէն... :

Չ'ըսի՞ն միթէ, ըսե՛ն բոզ, ինչե՛ր ալ որ կ'ուզեն դեռ,
Իրենց չանցած սահմանէն՝ կրունկներուս՝ նակսիս՝ դեմ.
Հպարտ մանգաղն այդ՝ շունչն իր ժայռի հողէն է առեր,
Ու դառնայ պիտի՛բեռումներուն բզուկ մահաւան դալկադէմ :

46.— ՀԻՒԱՆԴԱՆՅԸ...

Յաւն է գրեթէ հոն իր բոյնն,
Յաւը՝ մահուան քուրջերով,
Որ ժէկուն ճակտէն, սրտէն է ազուցուեր,
Խրեթ՝ միւսին թոքէն ներս,

Թառեր ուրչի մը կողերուն, լեարդին,
Եւ չառերու մտրակեր
Մարմիններն ու բիբերը գեռ դեռաւոր՝
Իզձեր մաշող հեղնանքով... :

Ամէն մի դէմք ու հայեացք,
Ժպիտներէ փլփլած,
Ծնօտին իր նիհարանքին կարկառով,
Թախծի շերտ մ'է, յուզում մը մոյգ ու մոլար,
Արեւն ուղիւ թմբիրով... :

Որմեքէն խուլ, սալարկներէն. յիջոցէն
Կ'արիւնի պրկանք մը համր, աննահանջ՝
Յոյսեր չերտող զարկերով,
Եւ կը խեղդին համակ ծիծաղ, խնդութիւն՝
Հանջքեր թրջած հառաչանքի հեղեղէն... :

Հարուստ, տնանկ կր լիզեն
Ցաւը նոյն՝ նոյն հարթակէն,
Ամէն ոխ ու սէր նետած
Մախաղին մէջ ծակ տրտմութեան ապարդիւն..

Գարուն, ծոթրին աչքերով,
Քոյրեր բոլոր գթութեան,
Այլ ու աշխարհ թիթեռներու պէս կը յածին՝
Յոյսի նեկտարն իրենց բարի շրթներուն..

Որքան տքնում ու գթանք,
Հոգին իրենց ակռաներովը ծամող
Հիւանդներու յանդիման,
Բժիշկներու ուղեղներէն՝ մատներէն,
Փակելու փապերն ախտերու նիզակման՝
Նշդրակին, գեղին հատու գնդերով..

Քանի՜ Լուսնի խաւարումներ կը լուսնան,
Կ'աշնահարին արեւներ՝
Գիշերներով ծրարուած,
Կեանքէն ընդմիշտ վայրապար..

Եւ հոն, սշխարհ մ'ամբողջ սրտի, հոգիի,
Փլուզուով և յառման
Երկու երկրայ՝ նրբահիւս
Աղիներու վրայ հուսկ,
Գութի, Կեանքի հացին մուրիկ բիբերով՝
Կ'ոգեվարի՝ ախտէ, ցաւէ նիզակուած...
Ինչո՞ւ Ցաւին ձիւնը դեռ այս անձաճանչ...

(12 նոյ. 1934, A. U. B.)

47.— ԻՆՉՊԷՍ ԿՐՆԱՄ...

Այսօրն ձիգ շունչ շունչի տալ,
Նոյն ուռիին, աղբիւրին
Ծխելի վերջ խանդն համակ,
Տղու մը պէս խօլագին՝

Ինչպէ՞ս կրնամ սեղծել
Պարս մը՝ որ քեզ կարենայ
Սիրոյս լանջէն, անարգել,
Նետել փուռի մ'անգղայ..

Նոր կուրութեան սահմանուած
Առասանն այդ անծանօթ,
Պիտի երբեք աննախանձ
Քակուի դեպի առաւօտ..

Ո՛չ, ես դեռ լս'յս մայրութեան,
Քրոջական սէրերու
Արեւներէ անխափան՝
Կ'ուզեմ տալնալ՝ ամեն առտու..

48.— ՊԷՏՔ ԷՐ, Ո՛Վ ԿԵԱՆՔ...

Պէ՛տք էր, ո՛վ մոյգ ու խօլական դու Կեանք,
Որ դեռ կարն ու դեռաթի
Տարիներուս մեջքերուն
Նետէիր նետդ՝ մահուան մահնի աղեղին..

Եւ ան ալ՝ սա հեռաւոր,
'Իեպ' գուք ու բարութիւն
Չլուսացող արեւուն..

Ռազմի ճակտէն ու ճակատէն պէտք էր լսի՝
Առնէր վերք մահուան խորին՝ հայ տղան.
Կամ փակէր գեթ, աչքերն իր,
Մասիսին դեմ, Հոգին վրայ Հայրենի,
Հոգին Մայր սուրբ համբոյրով..

Ինչո՞ւ համբ դաւաճն այս՝
Մկաններուս զարուհին,
Եւ անմարմին, անմեղ վրայ գնած
Երազներուս յանդիման՝
Ո՛վ դու տակաւ անցիրիմ
Ախտն ու աւերը Մահուան..

49.— ՊԱՂԱՏԱՆՔ ԶՈՒՆԻՄ...

Պաղասանի չուլիմ, արցունք ալ հիմայ...

Զիս իրենց մեջ շերտ առ շերտ բաժանող

Մարգերուն, լոյսին, երկնքին անխնայ...:

Պաղասանի չուլիմ, արցունք ալ հիմայ...:

Յագեցա՛յ ամեն ջուրէ, հացերէ...

Կ'ուզեմ րլլալ ջուր ու հաց բաժնուով...

Թող ամեն աղֆառ մարդ զիս այցելէ ..

Յագեցա՛յ ամեն ջուրէ, հացերէ...:

Լուսնէն սառ կ'իյնայ շունչիս դեմ գուարք...

Կ'աշունին սերերս բոլոր գարնացող.

Ոխն իր փուլզումը կը լիզէ արդ...

Լուսնէն սառ կ'իյնայ շունչիս դեմ գուարք...:

Տղու ի՛նչ խաբկանք՝ փորձել երգել դեռ՝

Մինչ կը լայննայ վերք կողին միացող...

Մինչ բուրք լանջին խո՛րն է կոտրեր...:

Տղու ի՛նչ խաբկանք՝ փորձել երգել դեռ...:

50.— ԲԱՅՑ, ՏԵՐ, ՔԻՉ Մ՝ԱԼ...

Բայց, Տեր, քի՛չ մ'ալ, գրանով,

Թող զայն լոյսին, կեանքին դեմ,

Եւ ապա, ո՛ր սուր շեղում

Որ կ'ուզես, մե՛կ անգամէն,

Կսրէ՛, քանի որ կրկին

Հնար չեղաւ զայն հինէ

Նեղի մորի պատկերին.

«Ընդէ՛ր զերկիրդ խափանէ»:

Հերիք որքան ան թեւեց,

Յեցերուն հետ կուրերուն,

Դեպ՛ բարութեան կապոյսին էջ.

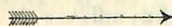
Մեղքն է այդ իր յոյգերուն...:

Բայց, Տեր, քի՛չ մըն ալ կանաչ

Թող զայն շնչել լոյսին մեջ.

Դուքէ գարունն ուշացած՝

Ըլլալ քեզ ամառ մը մեծ...:

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0322974

49.--- ՊԱՆԴՈՒՆԻՔ ԶՈՒՆԻՔ...

Պանդունի շուրհ, արգունի ու ճիւղ...

Քնք երկնի մէջ շնորհ առ շնորհ բաժանող

Մարտիրոս, յոյսին, երկնին անխնայ...

Պանդունի շուրհ, արգունի ու ճիւղ...

Յաղագար՝ ամեն շուրհ, ճաղերհ...

Մ'ուզեմ պիտի չուր ու հոյ բաժանող...

Քոյ ամեն անգամ մարդ զիս այցելէ...

Յաղագար՝ ամեն շուրհ, ճաղերհ...

Լուսնին սուր կ'իջնայ անձնիս դեմ գուար...

Մ'անտէրին սեւեռն ըստ գաղաղակող...

Միմ իւր ժամանակը կը թող արդ...

Լուսնին սուր կ'իջնայ անձնիս դեմ գուար...

Տղա իմ, խաբարով փորձիկ եղիկ զիս...

Մեզ կը յաղանայ մերկ կողմն ժամանակ...

Միմ ըստ յանձնին խոսքիս համար...

Տղա իմ, խաբարով փորձիկ եղիկ զիս...

50.--- ԲԱՅԵ, ՍԻՐ, ԿԻՆ ՄԱՆ...

Բայց, ճե, Ի՞նչ ուր, զանախ...

Քոյ զայն յայն, երանելի զեմ...

Ան ապա, ո՞ր սուր շնորհ...

Որ կ'ուզեմ, մեկ անգամ...

Քեզ, Լոմի առ կեցիկ...

Նիւր յեղաւ զայն միմ...

Նիւր ճեռ զանախ...

Քեզի՞ն զեղիկ յանախ...

Նիւր ճեռն ան թիւի...

Նիւրն ճեռ կայեմ...

Քոյ զանախ յանախ...

Քեզի՞ն ճեռ յանախ...

Բայց, ճե, Ի՞նչ ուր, զանախ...

Քոյ զայն յայն յոյսին...

Նիւր ճեռն անախ...

Քոյ ճեռ անախ...

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0322974

22185

807

